

Fin titel försvagas

Gästprofessor utan
universitetspoäng s 3

Rektor avgår

Gunnar Svedberg
förklarar s 7

Snille och smak

Konsten att klä
sig rätt s 16-17

6/05

FOTO: HILLEN NÄGEL

Antarktisk tur och retur

Enligt marinekologen Angela Wulff är havet jordens lungor s 12-13

- 3 Degradering** av professorstitel
- 4 Rektor avgår** – blir VD
- 5 Ekmanska** – dyrt och outnyttjat
- 6 Åtal för** forskningsförstörelse
- 7 IT-besparingar** ger pengar till forskning
- 8–9 Vad tycker** Sveriges rektorer om GU?
- 10 Oklar utredning** om lärarundantaget
- 11 Nytt världshus** på campus Linné
- 12–13 Bland kiselalger** på Sydpolen
- 14 Forskare** blir hjältar i media
- 15 Körledare** får pris
- 16–17 Akademiker** snobbar i säckiga jeans
- 18–20 Fria ord:** debatt om logotyp
- 21 Dubbelbeskattning** på Irland
- 22 Vart är** universitetet på väg?
- 24 Media** och sanningen

GU Journalen

GU JOURNALEN är en personal- och nyhetstidning från Göteborgs universitet

CHEFREDAKTÖR & ANSVARIG UTGIVARE: Allan Eriksson/Tel: 773 1021
allan.eriksson@adm.gu.se

BITRÄDANDE REDAKTÖR & STF ANSVARIG UTGIVARE: Eva Lundgren/Tel: 773 1081
eva.lundgren@adm.gu.se

FRILANSREPORTER: Kajsa Asklöf/Tel: 773 5708
kajsa.asklof@adm.gu.se

REPRO: Mattias Jacobsson

FOTOGRAF: Göran Olofsson/Tel: 773 2929

LAYOUT/GRAFISK FORMGIVNING: Anders Eurén

MEDVERKANDE SKRIBENTER: Viveca Bladh, Kerstin Norén, Henrik Axlid, Peter Apell, Tomas Sterner, Sven B Ek, Hasse Olsson

KORREKTUR: Robert Ohlson, Välskrivet i Göteborg

ADRESS: GU Journalen, Göteborgs universitet
Box 100, 405 30 Göteborg. Fax 773 4354

E-POST: gu-journalen@gu.se

INTERNET: <http://www3.gu.se/aktuellt/gu-journalen>

TRYCK: Intellecta Docusys AB, Göteborg.
Tidningen trycks på miljövänligt papper som uppfyller kraven för Svanenmärkning.

UPPLAGA: 6 400 ex.

UTGIVNING: 6 nummer/år. Nästa GU Journalen utkommer i februari.

MANUSSTOPP: 6 februari 2006

ADRESSÄNDRING: Gör skriftlig anmälan till redaktionen. För obeställt material ansvaras ej. För ej signerat material ansvarar redaktionen. Citera gärna, men ange källan.
ISSN 1402-9626

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

En modernare logotyp behövs

DET ÄR NU DAGS att skriva en strategisk plan för Göteborgs universitet 2007–2010. Jag har blivit utsedd till ordförande för en arbetsgrupp under ledningsrådet och vi har tittat på strategiska program/verksamhetsplaner från flera olika lärosäten, såväl nationella som internationella. Vi fastnade för den form som Oslo universitet har valt: kort och koncis med övergripande strategier som sedan kan konkretiseras på fakultetsnämndnivå. Vi kommer kontinuerligt att arbeta med den i lednings- och dekanrådet och framåt våren skall universitetsstyrelsen säga sitt. Det kommer att vara relativt självklart vad vi vill i vissa frågor, men i andra kommer vi säkert att behöva grundliga diskussioner på många nivåer om vilka strategier vi vill ha fram till 2010.

UNIVERSITETETS VECKA är en uppskattad tradition. I år gjorde vi ett nytt inslag: vi bjöd in småföretagare till ett seminarium där fyra företagare inom vitt skilda områden berättade hur de samverkar med våra studenter och oss. Ju fler goda exempel vi kan finna desto bättre bäddar vi för en ökad kunskap inom näringslivet och en bättre arbetsmarknad för våra studenter. I DN har det pågått en spännande debatt om humaniora och vår utbildningsminister sa att: "humaniora spelar störst roll i förståelsen av vårt liv". Det avspeglas inte alltid direkt på arbetsmarknaden, så här finns mycket att göra.

NYLIGEN VAR GU VÄRD för SUHF:s tioårsjubileum. Det blev en intressant debatt om forskningens framtid, där bland annat effekterna av finansieringens motfinansiering oroade många. En annan nyckelfråga var bristen på goda karriärvägar för våra unga forskare. Jag tycker mig dock se att flera äldre forskare uppmärksammat detta och söker medel för mellantjänster i de stora ansökningsomgångar om strategiska centra med mera som nu skickats in. Apropå karriärvägar så har en ny utkristalliserats för rektorer. Vi får gratulera Chalmers rektor Jan-Eric Sundgren till ett nytt jobb som chefslobbyist i Volvos koncernledning.

ARBETET MED universitetets logotyp fortsätter inom Rådet för identitets- och imagefrågor. Rådet, där Lennart Weibull är ordförande och jag vice ordförande, arbetar nu med att väga samman de många reaktioner vi mött bland anställda, studenter, allmänhet och experter på de förslag som presenterats till exempel i insändare i GU Journalen. Arbetssättet ligger väl i linje med

Bo Rothsteins inlägg under SUHF-konferensen: det vill säga att förhålla oss kritiskt till allt vi gör, inte bara när det gäller forskning. Det har varit en mycket spännande resa för rådet och vi har glatt oss över det stora engagemang som kommit till uttryck i reaktionerna. Vilket rådets förslag blir avgörs troligen i början av nästa år. Vi fortsätter även att arbeta med att modernisera vår nuvarande logotyp bland annat för att den skall kunna svara mot ökade krav på tryckbarhet och användbarhet i olika miljöer. Förslaget/förslagen kommer att presenteras innan några beslut fattas och då ges också möjligheter att lämna synpunkter.

SLUTLIGEN VILL JAG tacka alla för det gångna året och önska alla en riktigt God Jul och ett Gott Nytt År! Ett förslag på en läsvärd och vacker julkalender är den alldeles nyutkomna boken *Jonsered* där flera av våra forskare skrivit om Jonsered. Den utgör ett gott exempel på hur bra det kan bli när universitetets delar samverkar både inom och utanför våra väggar.

Margareta Wallin Peterson

PROREKTOR

Gästprofessorer utan akademiska meriter

För att bli kallad professor ska man ha visat såväl vetenskaplig som pedagogisk skicklighet. Så står det i högskoleförordningen. Men vid GU gäller en annan tolkning. Flera av GU:s gästprofessorer har inte en enda högskolepoäng.

EN UNDERSÖKNING som GU Journalen gjort visar att universitetet gör en bred tolkning av högskoleförordningens bestämmelse om vilka som är behöriga som professorer. Vi har tittat närmare på de mer kända donationsprofessorerna: familjen Hjørnes gästprofessur i praktisk journalistisk, Assar Gabrielssons gästprofessur i tillämpad företagsledning och Idrottshögskolans gästlärare/gästprofessur.

Exempelvis har följande personer ingen akademisk bakgrund: Hasse Olsson, Tom Alandh, Amelia Adamo, Marianne Nivert och Ulf Karlsson.

I förordningen står det att en professor ska ha visat såväl vetenskaplig som pedagogisk skicklighet. Dessutom ska lika stor omsorg ägnas prövningen av den pedagogiska skickligheten som av den vetenskapliga. Men ett undantag görs för konstnärlig verksamhet, där kravet istället är att ha visat konstnärlig och pedagogisk skicklighet.

HÄR FINNS DET visserligen utrymme för viss tolkning – men förordningen förutsätter att kunskaperna jämföras med vad som krävs på professorsnivå. Det menar universitetsjurist Anna af Trampe, som tycker att det är olämpligt att använda ordet professor i sådana sammanhang.

– Det finns inget förbud mot att personer utan behörighet till anställning som professor använder sig av denna titel. Men det borde ligga i universitetets intresse att verka för att benämningen inte används om personer som inte uppfyller villkoren. Professor är den främsta lärartjänsten och innebär i vanliga fall att man har forskat och undervisat. Allmänheten gör nog ingen skillnad på gästprofessor och vanlig professor, utan lägger in den betydelsen även hos gästprofessorerna.

Men i högskolelagen finns det inte utrymme för tolkning: Gästprofessor är en "anställning som gästlärare av en person som uppfyller behörighetskraven för professor".

Naturligtvis handlar det om att gästprofessor låter finare än gästlärare. Dessutom får det mycket större genomslag i medierna om man utnämnt en känd person till professor.

– Formellt är Ulf Karlsson gästlärare då han inte har några akademiska meriter. Men i mediala sammanhang säger vi gästprofessor för att det är

det enda sättet att få uppmärksamhet, säger Claes Annerstedt, studierektor på Idrottshögskolan.

Samtidigt är han tveksam till det eftersom det innebär en degradering av professorstiteln. Men i avtalet med företaget Previa, som finansierar tjänsten, är man noga med att använda den korrekta titeln gästlärare.

På Handelshögskolan finns en gästprofessur i tillämpad företagsledning, den så kallade Assar Gabrielsson-professuren.

– Det finns olika sorters gästprofessorer. Det vanliga är att en person har en akademisk kollega som han/hon samarbetar med och föreslår att denna person blir gästprofessor här. Men Assar Gabrielsson-professuren, som skapades av Västsvenska Industri- och Handelskammaren, går till kända företagsledare. Det är ett sätt att tillföra praktisk kunskap till akademien, säger prodekanus Claes-Göran Alvstam.

HAN SER INGA problem med utnämningarna och anser inte att professorstiteln deklasseras.

– De personer som vi utser är ofta väl så meriterade som de flesta akademiker. Vi fick till exempel kritik när vi utsåg Marianne Nivert som saknar akademisk bakgrund. Det kändes hemskt pinsamt att en av Sveriges skickligaste företagsledare inte skulle anses duga som gästprofessor.

På institutionen för journalistik och masskommunikation menar man att deras gästprofessur hamnar under konstnärlig verksamhet. I den beredningsgrupp som utser gästprofessorn finns en representant med från det konstnärliga området.

– Om de har skrivit böcker väger vi in den aspekten, men i grunden handlar det om att ha gjort en betydelsefull insats för yrkesutövningen, säger Kent Asp, professor i journalistik. De ska tillföra impulser utifrån till studenter och lärare så att de kan hålla sig à jour med vad som händer.

Att bli kallad för gästprofessor handlar om status och ära, menar dekan Per-Olof Thång.

– Men samtidigt blir det en glidning av begreppet gästprofessor som inte är så lyckad. Den korrekta titeln för en person som inte uppfyller villkoren för professor är gästlärare.

Rektor Gunnar Svedberg ser dock inga problem med att utnämna erkänt duktiga personer till gästprofessorer.

– Gästprofessor faller, enligt förordningen, under begreppet gästlärare. Och det finns olika typer av gästlärare. Det sätt vi använder gästprofessor på är inte till skada för verksamheten och innebär

inte heller en försvagning av titeln.

Men enligt professor Bo Lindberg vid institutionen för idéhistoria och vetenskapsteori finns en allmän trend i samhället att de akademiska termerna används i allt större utsträckning där de inte hör hemma.

- NUMERA FORSKAR MAN på dagis och har seminarieverksamhet lite varstans. Det är en uttunning av det akademiska som skett efter införandet av massuniversitet. Varken journalistik eller idrott är några traditionella akademiska ämnen. Då får man räkna med att det kommer in personer som inte har gått den akademiska vägen. Men det handlar om tillfälliga titlar. Det är inte troligt att en gästprofessor från JMG när han eller hon inte längre är professor skulle börja kalla sig professor emeritus.

Allan Eriksson & Eva Lundgren

Marianne Nivert
– ingen akademisk examen

Amelia Adamo
– ingen akademisk examen

Hasse Olsson
– ingen akademisk examen

Ulf Karlsson
– ingen akademisk examen

Restauranger kvar utan subventioner

ENLIGT ETT NYTT FÖRSLAG som förvaltningschef P-O Rehnquist lagt fram kommer konferensverksamheten i stort att bedrivas som förut och subventionerna till restauranger och kaféer att avvecklas. Det är ett förslag som ligger i linje med de utredningar som Claes-Olof Olsson och Anders Granberg i våras presenterade.

– Men vi måste få ett effektivare nyttjande av konferenslokalerna, säger P-O Rehnquist, som ger konferens- och serviceavdelningen i uppdrag att öka beläggningen.

Under 2006 kommer ansvaret för restaurangerna att tas över av fastighetsägaren. Konkret innebär det att tre restauranger finns kvar: Sidolyktan, Handelsrätten och Näckrosen. Men dessa restauranger ska dock drivas utan några subventioner. Ansvaret för kaféerna ligger kvar på universitetet.

– Studenterna behöver kaféverksamheten, men vi ska satsa på mindre entreprenörer som är mer lyhörda för studenternas behov och intressen, säger P-O Rehnquist.

Även uthyrningen av gästforskarsbostäder fortsätter som vanligt, men ambitionen på sikt är att lägga över verksamheten på annan huvudman. Det blir inte heller möjligt i fortsättningen för enskilda institutioner att hyra gästforskarsbostäder, utan fastighetsavdelningen ska ensam teckna hyresavtal för GU:s räkning. Frågan om Universitets-tv:s placering har rönt en del diskussion, men enligt P-O Rehnquists förslag slås Medieproduktion och Universitets-tv ihop till en enhet och läggs vid Externa relationer.

Olika åsikter om GIAS

REAKTIONERNA på förslaget att inrätta ett Institute for Advanced Study, GIAS, varierar starkt mellan fakulteterna, visar de remissvar som nu kommit. Ett fungerande GIAS skulle onekligen ge GU något av den nimbus universitetet så väl behöver, menar Konstnärliga fakulteten. GIAS kommer att markant öka universitetets internationella attraktionskraft och bör i så fall bidra till att ge GU status som ett av de stora universiteten i Europa, menar Handelshögskolan. Mindre positiv är man på Humanistiska fakulteten där förslaget inte anses särskilt innovativt eftersom det finns 28 liknande institut i Europa.

Tanken med GIAS är att skapa ett institut dit framstående forskare från hela världen skulle bjudas in under en till två terminer. Forskarna skulle antingen kunna ägna sig åt egna projekt eller organisera sig i grupper som diskuterar viktiga framtidsfrågor.

Gunnar avgår i sommar

Snart kommer Gunnar Svedberg att gå runt på olika bruk, lukta på pappersmassa och diskutera vilka förpackningar som är bäst.

Till sommaren lämnar han GU för att bli vd vid STFI-Packforsk AB.

Det han kommer att sakna mest är sina närmaste medarbetare samt de konstruktiva akademiska striderna.

GUNNAR SVEDBERG anger tre huvudorsaker till att han beslutat sig för att lämna GU: pendlingen varje vecka till hemmet i Stockholm – han reser cirka 300 timmar per år – rätttegången samt den ökade politiska styrningen av högskolan.

– Jämfört med näringslivet blir högskolan alltmer styrd och allt fler detaljerade mål läggs in i utbildningen, säger Gunnar Svedberg. Statsmakterna talar om hur vår organisation ska se ut och återrapporteringskraven blir bara större för varje år. Det har nog ingen betydelse vilket parti som sitter vid makten utan ett centralistiskt sätt att se på tillvaron är något som präglar Sverige. Och skulle något gå snett försöker man rätta till det genom att centralstyra ännu mer. Jämför det med Danmark där högskolan har betydligt större frihet vilket gagnar både lärosätena och hela samhället. Att universitetet i Sverige alltmer blivit statens redskap gör det också svårt för oss att genomföra ett av våra mest centrala uppdrag: att vara ett forum för debatt där bland annat staten ska kritiseras. Att det ändå finns personer vid GU som vågar vara samhällskritiska är något vi borde vara stolta över. De är de som förverkligar universitetets själ.

Det som Gunnar Svedberg uppmärksammat mest för på senare tid är rättsprocessen om utlämnandet av forskningsmaterial.

– **JAG KAN VÄL SÄGA** att luften lite grand gick ur mig när domen kom i somras. Jag tycker att den var orättvis. Jag har fått en del kritik, som delvis beror på att man inte riktigt satt sig in i vad jag kunde eller inte kunde göra. Men jag har fått väldigt mycket stöd också. Rätttegången hade jag gärna sluppit men annars har jag aldrig haft så roligt som under min tid här. GU är ju det bredaste universitetet i landet och jag har lärt känna en mängd intres-

” Att det ändå finns personer vid GU som vågar vara samhällskritiska är något vi borde vara stolta över.

santa människor från olika discipliner och har fått sätta mig in i hur man tänker inom skilda områden. Det har varit väldigt spännande.

Det har dock varit oväntat svårt att ena de olika delarna, menar Gunnar Svedberg.

– GU är för mycket en lös federation av olika fakulteter och för lite av en enhet. Det är viktigt att behålla den decentraliserade verksamheten men för att saker och ting ska fungera måste man ha gemensamma processer och system. Det har ingenting med akademisk fri-

het att göra, det handlar om ordning och reda, om effektivitet och rättssäkerhet. Ett försök att göra kostnader och intäkter tydligare var det så kallade Reskopjektet.

– Jag förstod aldrig riktigt vad som hände när man förkastade förslaget eftersom jag hela tiden hade ett intryck av att hela processen var väl förberedd. Förändringen skulle ha inneburit besparingar och effektivisering utan att någon blivit drabbad. Det finns en väl stor misstro här mot alla förslag som upplevs komma uppifrån, tycker jag.

Däremot är Gunnar Svedberg nöjd med den nya ledningsstruktur som han varit med om att genomföra där han samarbetar med ett ledningsråd.

– **JAG TYCKER ATT** stämningen mellan den gemensamma förvaltningen och fakultetsnivån har blivit bättre under min tid, att det finns mer av förtroende och generositet mellan de olika nivåerna inom universitetet och att fakulteterna samverkar bättre. Det beror naturligtvis inte bara på mig men jag hoppas att jag bidragit till att olika delar av GU öppnat sig mot varandra.

Att Gunnar Svedberg snart blir vd för ett forskningsbolag inom skogsindustrin innebär att en cirkel sluts. Han är professor i energiteknik, under sin utbildningstid praktiserade han inom skogsindustrin och på 1990-talet satt han dessutom i styrelsen för STFI-Packforsk AB, som han nu blir vd för.

– Även Chalmers rektor, Jan-Eric Sundgren, gick ju nyligen över till näringslivet så man skulle nästan kunna

tro att vi planerat detta tillsammans. Jag tror att det är nyttigt, både för akademien och för näringslivet, att sådana som jag kommer ut i företagsvärlden. Det pratas så mycket om att akademien och näringslivet måste utbyta erfarenheter men det händer inte så ofta att så verkligen sker. Men även om jag lämnar Göteborg har jag många vänner vid GU och bland göteborgarna som jag tänker hålla kontakten med. Och om jag i framtiden på något sätt kan göra något för GU kommer jag att ställa upp. För övrigt hoppas jag få lite mer tid över för annat, nu när jag inte behöver resa så mycket, som att gå på konserter och på bio igen, säger Gunnar Svedberg.

Vad tycker Arne Wittlöv om Gunnar Svedbergs insats som rektor?

– Gunnar har gjort en omfattande genomgång av universitetets ledningsfunktioner. Med de åtgärder som gjorts är det min uppfattning att universitetet nu har en effektiv ledning.

– Ett fortsatt arbete med att se över universitetets gemensamma verksamheter, rutiner och resursfördelning har också kommit igång. En studie visar att det är avsevärda belopp som kan sparas och därmed överförs till forskning och utbildning.

– Under Gunnars tid har det blivit alltmera observerat att vi måste finna vägar att stärka forskningsbasen vid universitetet. Utbildningssidan har tidigare vuxit i snabbaste laget. Här har det tagits viktiga steg att stärka forskningen.

Vad händer nu?

– Rekryteringsprocessen för ny rektor startade i och med att styrelsen vid sitt senaste sammanträde beslutade om hur arbetet ska bedrivas. Rekryteringsgruppens första uppgift blir att utarbeta en kravprofil.

– Viktiga uppgifter för en ny rektor blir att fortsätta arbetet med att skapa större ekonomiskt utrymme för utbildningen och forskningen liksom att stärka forskningen vid universitetet. Även Bolognaprocessen är en stor uppgift.

Sammanställande för rekryteringsgruppen är Elisabet Litsmark Nordenstam. Övriga personer i gruppen är allmänföreträdare: Bengt Odlöv, Lena Larsson, lärarföreträdare: Maj-Lis Follér, Björn Rydevik, studentföreträdare: Ellinor Samuelsson, Maria Kanflo. Fackliga representanter har närvaro och yttranderätt.

Gunnar Svedberg tycker det har varit svårt att ena de olika delarna inom Göteborgs universitet.

Eva Lundgren

Svårt för GU att dra sig ur Ekmanska

Sedan februari står Ekmanska villan tom. Men ändå betalar GU 180 000 kronor i hyra per månad.

GU vill bli av med Ekmanska villan, som kostar drygt 2,2 miljoner kronor i hyra årligen. Men stiftelsen, som äger villan, menar att det är svårt om inte GU samtidigt går med på att säga upp gästforskarbostäderna på Storgatan.

EKMANSKA VILLAN, som tidigare använts som bostad för hitresande forskare och lärare, har stått tom sedan den 17 februari i år. Den kostar 180 000 kronor i hyra varje månad. Pengar som tas ur GU:s gemensamma budget.

Nu vill universitetets ledning dra sig ur Ekmanska villan eftersom man inte anser att man har något behov av den.

Problemet är att GU har skrivit på ett tioårsavtal med ägaren Stiftelsen Gästforskarbostäder vid Göteborgs universitet. Kontraktet löper ut först den 30 september 2009. Det som komplicerar läget ytterligare är att stiftelsen hyr ut både Ekmanska villan och gästforskarbostäderna på Storgatan som ett paket, där hyran på Ekmansgatan är relativt hög jämfört med Storgatan.

- VI KAN INTE ENBART dra oss ur Ekmanska villan bara för att universitetet vill det, säger professor Lennart Hjalmarsson, stiftelsens ordförande. Det klarar vi inte eftersom vi har bundit upp lån för både Ekmanska villan och Storgatan. Om vi säljer Ekmanska då säger banken upp lånen. Vår enda möjlighet är att säga upp kontraktet även med Storgatan.

Hittills har ambitionen varit att försöka hitta andra hyresgäster till Ekmanska, men det har av olika skäl ännu inte gått.

Inte minst gå grund av de höga hyrorna på Ekmanska.

– Hyran för Ekmanska har av externa bedömare ansetts som helt marknadsmässig medan hyran på Storgatan ligger långt under marknadshyrorna. Ser man båda fastigheterna tillsammans ligger det sammanlagda paketet helt rätt, säger Lennart Hjalmarsson.

INGEMAR THORÉN, fastighetsavdelningens chef, är ändå optimistisk till att snart hitta en lösning med stiftelsen.

– Om vi ska hyra ut den måste det ske till fullt pris. Men det allra bästa är om vi kommer överens med stiftelsen att slippa ansvaret för Ekmanska, säger han.

Från stiftelsens sida pågår diskussioner om hyresavtalet och frågan om stiftelsens framtid. Enligt stiftelsen är en förutsättning för att avveckla Ekmansgatan att GU går med på att betala betydligt mer för kontraktet på Storgatan. Detta är inte särskilt troligt, bedömer Lennart Hjalmarsson. En annan möjlighet, som diskuteras, är en avveckling av stiftelsen med försäljning av samtliga fastigheter.

Ett annat alternativ är att GU säger upp kontraktet med både Storgatan och Ekmanska, men i så fall återstår en del olösta frågor.

Stiftelsens föreståndare Per-Erik Eriksson, som blivit ombedd att gå ur stiftelsen på grund av intressekonflikt i sin roll som både budgetdirektör och ordförande, vill inte ge några kommentarer.

Allan Eriksson

Tuff kritik mot hur GU hanterade IT-krasch

Ingen handlingsplan, dålig information och brister i IT-kompetensen. Det var några orsaker till att hackerattacken mot gemensamma förvaltningen i augusti fick så stora konsekvenser, konstateras i en intern rapport.

Men rapporten är missvisande, menar IT-utvecklare Patrice Worth.

INTRÄNGET MOT förvaltningens gemensamma domän skedde den 22 augusti och var så allvarligt att IT-direktören åtta dagar efteråt tog beslutet stänga ner hela datasystemet. Detta fick till följd att e-postsystemet för 350 datorer slogs ut och att en stor del av personalen var utan datorer i flera veckor.

Det tog dessutom lång tid, upp till fyra och vissa fall sex veckor, att återställa alla funktioner.

Utredningen av hackerattacken har gjorts av säkerhetschefen Leif Bouvin med hjälp av externa konsulter. Och

kritiken är skarp. Det saknades rutiner, dokumentation och handlingsplaner för att klara av en så extrem situation. Det var också brister i kommunikationen inom avdelningen.

Datorstoppet blev totalt sett dyrt. Inklusive förlorad arbetstid och extra support beräknas det ha kostat cirka 4 miljoner kronor.

Men personalen på GFDS (gemensamma förvaltningens dataservice) känner inte igen sig i beskrivningen, utan menar att utredningen är missvisande.

– Det är oräddvinst att lägga skulden på oss. Det var ett förhastat beslut att stänga domänen utan att väga fördelarna mot nackdelarna, utan att djupare undersöka alternativa lösningar och utan att varna användarna. Dessutom drog man slutsatsen att alla pc var obrukbara utan att undersöka problemet ordentligt, säger Patrice Worth på GFDS.

– Vi hade full kontroll på läget och hade kunnat reparera intrånget på annat

sätt med lindrigare åtgärder men vi fick inte chansen att göra det.

Patrice Worth medger att de inte är utbildade att hantera en sådan katastrofsituation, men att ett supportavtal med leverantören hade gett den nödvändiga kompetensen.

– Vi visste att hackarna lagrade en massa filer på serverna, men det påverkade inte driften mot användarna. När man säger att det inte finns någon kompetens inom universitetet har man kanske inte gjort en noggrann undersökning.

Han påpekar också att datasystemet utsattes för en liknande attack när allt var uppbyggt igen, men då valde man att inte stänga ner systemet. Istället åtgärdades problemen på ett par timmar.

LEIF BOUVIN FÖRSTÅR reaktionen, men menar att beslutet att stänga ner domänen fattades först flera dagar efter intrånget och efter att man försökt att komma till rätta med problemen.

Dessutom fanns det klart stöd för beslutet i IT-reglerna.

– Personalen på GFDS har gjort en fantastisk arbetsinsats men de har inte fått någon utbildning i att hantera sådana situationer och IT-säkerhetsriktlinjerna tillämpades inte. Dessutom konstaterar jag i rapporten att kommunikationen mellan IT-avdelningens ledning, GFDS, helpdesk och övriga delar kunde ha fungerat bättre.

ENLIGT LEIF BOUVIN visar rapporten på många brister i systemet men också på kraftiga åtgärder för att minska sårbarheten.

– Vi har tagit lärdom av det som hänt och genomför handlingsplaner för att vara bättre förberedda om något liknande inträffar igen.

Allan Eriksson

Förstörelse av arkiv klassas som grovt

Tre medarbetare till professor Christopher Gillberg har åtalats för att i maj förra året ha förstört forskningsmaterialet i den så kallade Göteborgsundersökningen.

ENLIGT STÄMNINGSAKSÖKAN har de tre – Kerstin Lamberg, anställd som controller vid Göteborgs universitet, Carina Gillberg och Peder Rasmussen, anställda som överläkare vid Sahlgrenska Universitetssjukhuset – under helgen den 7–9 maj 2004 gemensamt och i samråd förstört det forskningsmaterial som legat till grund för Gillberggruppens forskning om adhd/damp. De tre åtalas för grovt undertryckande av urkund, ett brott som kan ge fängelse mellan sex månader och fyra år.

Enligt åklagaren är brottet grovt eftersom det rör sig om ett mycket omfattande och viktigt forskningsmaterial. De tre åtalade har dessutom gjort sig skyldiga till "obstruktion mot domstolsförordnande".

FÖRSTÖRELSEN AV forskningsmaterialet var kulmen på den forskarstrid som startade när sociologen Eva Kärfve och barnläkaren Leif Elinder begärde att få ta del av Gillberggruppens forsknings-

Tre medarbetare till Gillberg strimlade tjugo års forskning.

material om adhd/damp. I den så kallade Göteborgsundersökningen har ett stort antal barn följts från sex år till vuxen ålder.

TROTS TRE DOMAR i kammarrätten och skriftliga anvisningar från universitetsledningen om att forskningsmaterialet skulle lämnas ut, vägrade Gillberggruppen ge Kärfve och Elinder tillträde till materialet.

Med motiveringen att studiedeltagarnas integritet skulle skyddas valde istället de tre åtalade att förstöra forskningsmaterialet i sin helhet. Totalt rör det sig om 22 hyllmeter material från tjugo års forskning. Enligt Kerstin Lamberg är det originaldokument som inte finns sparade i någon digital form.

I både polisförhör och i brev till universitetets rektor har de tre erkänt att de har förstört materialet, men de anser inte

att de har gjort sig skyldiga till något brott.

– Deras inställning är att forskningsmaterialet ägdes av forskarna själva och att förstöra något man själv äger är inte något brott, säger advokat Anders Munck, som företräder de tre åtalade.

I DE TIDIGARE domarna har dock kammarrätten tolkat materialet som statlig egendom och allmän handling. Enligt Per Jansson, arkivråd på Riksarkivet som har tillsynsansvar över statliga myndigheters arkivhantering, är ärendet i det närmaste unikt.

– Ibland händer det att myndigheter gallrar ut handlingar av misstag eller att man tolkar regelverket fel. Men att man medvetet förstör ett material av den här omfattningen är extremt ovanligt, säger Per Jansson.

Enligt Kerstin Lamberg hade de tre åtalade inget alternativ till att förstöra materialet. Det var det enda sättet att skydda studiedeltagarnas integritet.

– Hade jag ställts inför samma situation idag hade jag agerat på precis samma sätt. Man kan inte svika den här typen av sekretesslöften, säger Kerstin Lamberg.

Henrik Axlid

Högt betyg till Erasmusarbete

Förra läsåret skickade GU ut 207 studenter och 47 lärare genom Erasmusprogrammet. Det är siffror som GU har stor potential att höja, menar en grupp från Internationella programkontoret i en nyligen presenterad rapport.

För övrigt ger man ett mycket gott betyg till universitetets arbete med student- och lärarutbyte.

I VÅRAS FICK GU besök av Internationella programkontoret, som bland annat har till uppgift att följa upp olika lärosätens arbete med Erasmusprogrammet genom att kontinuerligt göra platsbesök. En stor samling, med rektor Gunnar Svedberg i spetsen, mötte upp och berättade om universitetets europeiska profil.

Nu har en rapport kommit som visar att programkontoret är mycket tillfreds med Göteborgs universitets verksamhet. Bland annat imponeras man över det engagerade sätt Exchange Student Services tar emot de utländska studenterna, där också kårerna är inblandade. Också webbplatsen, policydokument och den goda arbetsfördelningen hör

till de områden som får bra betyg.

– Erasmus är ju ett tryggt sätt att studera utomlands, påpekar Johan Ahlgren, som är Erasmusansvarig på International Office. Studenterna läser endast vid lärosäten som vi har avtal med och får hjälp med det praktiska, som till exempel bostad. Intresset för Europa har tyvärr gått ner, många studenter vill åka till andra, mer exotiska delar av världen. Det tycker jag är synd för även Europa kan vara väl så spännande, inte minst de många nya medlemsländerna. Att studera utomlands en tid är också ett sätt att öka sina chanser på arbetsmarknaden.

En eller två terminer brukar ett studentutbyte vara. Ett lärarutbyte är oftast en till två veckor.

– **DET KAN VARA** svårt för lärare att få ett utbyte att passa in i vardagsrutinerna, menar Johan Ahlgren. Men de som ändå åker iväg har ofta mycket positiva erfarenheter. De får inblickar i ett annat sätt att undervisa och kan ta med sig sina erfarenheter till studenterna här hemma. Och självklart är det positivt för våra studenter när det kommer en lära-

re från ett annat land som kan berika undervisningen här.

VARJE ERASMUSSTUDENT har rätt till ett så kallat Learning Agreement. Det är ett dokument som fastställer vilka kurser studenten ska läsa och som upprättas av tre parter: studenten själv, en lärare vid hemuniversitetet samt en lärare vid utbytesuniversitetet. Många institutioner vid GU är dock inte så noga med det här dokumentet, vilket GU fick kritik för.

– Det skäl institutionerna uppger för att slarva med dokumentet är att många studenter byter kurser när de väl kommer hit och att överenskommelserna fungerar bra även utan dokument. Programkontoret var också kritiskt till att GU är dåligt på att registrera studenternas poäng i LADOK.

– Det tycker jag är allvarligt. Att studenternas poäng läggs in är förstås viktigt, både för studentens trygghet och för institutionens ekonomi, samt för uppföljningsarbetet.

Det är dubbelt så många studenter som kommer hit jämfört med dem som reser ut.

– Jag tror att Göteborg upplevs som en ganska lagom stor stad som ligger strategiskt mitt i Skandinavien. Våra utbildningar har hög kvalitet och studenterna blir väl mottagna. Sådant sprider sig.

Eva Lundgren

FAKTA/ Erasmus

Erasmus är EU:s största utbytesprogram inom högre utbildning. Målet är att höja kvaliteten och få ett ökat europeiskt perspektiv i utbildningen.

Studenterna kan vara ute 3–12 månader. Det vanligaste är att man tillbringar en termin vid ett utländskt lärosäte. Erasmusstudenten får ett stipendium på 7 000 kronor för en termin och 11 000 kronor för två terminer.

Ett lärarutbyte måste omfatta minst en vecka. Ersättningen är 7 000 kronor per vecka.

Sparpaket på 50 miljoner

För att få mer pengar över till forskning

Förvaltningschef P-O Rehnquists förslag ska förhoppningsvis ge mer pengar över.

Fler enhetliga lösningar, minskade fasta kostnader och en koncentration på universitetets huvuduppgifter. Så hoppas GU få loss minst 50 miljoner kronor – pengarna ska gå till utbildning och forskning.

Den största vinsten hämtas hem på IT men exakt hur det ska gå till är ännu inte klart.

ENLIGT FÖRSLAGET kommer besparingar att göras inom följande områden:

- ▶ IT: 30 miljoner
 - ▶ Restauranger och kaféer: 5 miljoner
 - ▶ Gemensamma lokaler: 3–5 miljoner
 - ▶ Gemensamma inköp: 10 miljoner
 - ▶ Eventuellt lokalvården: 5 miljoner
- Alla siffror är riktmärken. Det finns inga garantier för att besparingarna blir så stora.

– Man ska inte lova mer än vad man kan hålla. Nivån är minst 50 miljoner kronor, det kan förstås bli mycket mer, men det vet vi inte idag, säger förvaltningschef P-O Rehnquist om förslaget som styrelsen ställde sig bakom den 8 december.

SPARPAKETET SES SOM en åtgärd för att stärka universitetets konkurrenskraft och för att nå det fastställda målet att GU år 2010 ska vara: "ett av de stora universiteten i Europa – och samtidigt ett av de mest vitala". Ett steg för att nå dit är, enligt Rehnquist, att minska de totala kostnaderna på 1,5 miljarder kronor som idag är låsta i infrastruktur och driftkostnader.

– Det är väldigt mycket pengar. Men de rationaliseringar som vi föreslår är ganska blygsamma. 50 miljoner kronor motsvarar bara 3–4 procent av kostnaderna. Vi har bland annat tittat på Lunds universitets "Excellensprojekt", där man går ut betydligt tuffare än vi gör.

– Vi vet att anslagen inte kommer att öka nämnvärt i framtiden. Alltså måste vi använda våra resurser på rätt sätt. De allra största besparingarna ska göras

inom IT, där kostnaderna ska minska med minst 30 miljoner kronor varje år från och med 2007. Bristen på samordning har länge kritiserats och att 80 procent av alla IT-kostnader (ca 400 miljoner kronor) går till enbart drift och underhåll anses inte vara effektivt.

– Vi vill ha en mera enhetlig standard inom IT-området och inte så många driftsmiljöer. Vi kan inte ha tusen blommande blommor där alla gör på sitt sätt. Det är många som har åsikter om IT, men i slutändan måste någon få bestämma. Det behöver inte betyda centralisering utan snarare en bättre samordning.

P-O REHNQUIST är väl medveten om att det kommer att bli en del diskussioner om detta, men ser inte att GU har något annat val än gå mot mer samordning för att spara pengar. Vad som exakt ska göras och hur mycket pengar som kan sparas, vill inte P-O Rehnquist kommentera, utan arbetet och besluten ska tas av det centrala IT-utskottet.

– Det kommer efterhand att beröra personer och organisationen ute i verksamheten.

Dessutom ska minst 5 miljoner kronor sparas in på att GU från och med 2007 avvecklar subventionerna till restauranger och kaféer. Enligt ett förslag kommer Akademiska hus att ta över driften av tre restauranger som i sin tur hyrs ut till marknadsmässiga villkor. Övriga läggs ner.

Det finns även en ambition att minska kostnaderna för gemensamma lokaler med 3 till 5 miljoner kronor. I första hand vill GU bli av med Ekmanska villan, som kostar drygt två miljoner kronor i hyra per år och som har stått oanvänd i ett år. Men eftersom GU har skrivit på ett tioårigt avtal går det inte utan vidare att säga upp Ekmanska.

Det mest kontroversiella förslaget gäller lokalvården, som P-O Rehnquist beskriver som en del som ligger utanför den egentliga kärnverksamheten. Nästa

år ska en oberoende utredning genomföras som får i uppdrag att bedöma möjligheten att minska kostnaderna med bibehållen kvalitet. Utredaren ska också pröva alternativet att upphandla lokalvårdstjänster.

– Det är med viss vanda vi väcker ett sådant förslag. Det är extra känsligt eftersom det drabbar personal. För att vi ska lägga ut lokalvården måste vi få säkra belägg för att det blir billigare och bättre än det vi har idag.

Som jämförelse nämner han Stockholms universitet som lagt ut hela lokalvården på entreprenad och därigenom sparat 5 miljoner kronor.

Ytterligare 10 miljoner ska sparas genom en större satsning på gemensamma inköp.

– På inköpsidan kan vi som stor inköpare ställa tuffa krav på leverantörerna.

DEN SISTA PUNKTEN på åtgärdslistan har titeln Enklare och flexiblere administration. Programmet, som förvaltningschefen leder, har sitt ursprung i Reskopjektet och syftar till att skapa en effektivare administration. Projektet har nyligen startat och P-O Rehnquist nämner några aktuella områden som man kommer att titta närmare på. Det handlar bland annat om antagning av studenter och hanteringen av utbytesstudenter.

– Vi ska också arbeta vidare med så kallad vardagsrationalisering, vilket innebär att vi tar bort onödiga regleringar och förenklar olika rutiner. Det leder kanske inte till några synliga besparingar men till en kvalitetshöjning.

STYRELSEN HAR AVSATT 15 miljoner kronor extra för att genomföra rationaliseringarna, men att ett sparpaket kostar pengar ser P-O Rehnquist inget problem med.

– För att det långsiktigt ska bli billigare måste det alltså på kort sikt bli lite dyrare. Man talar om "puckelkostnader", som nästan är ofrånkomligt när IT-stödet ska standardiseras.

Ett annat problem hänger ihop med svårigheterna att mäta exakt hur stora besparingarna verkligen blir, eftersom förutsättningarna förändras efter hand.

– Men innan 2008 års utgång ska vi ha sparat minst 50 miljoner kronor på årsbasis. Sedan kan mycket hända och det vi sparar in kan ätas upp av nya kostnader. Men bara för att besparingseffekten är svår att mäta kan vi inte låta bli att göra något alls. Vi måste ständigt försöka förbättra oss och lägga ner extra möda på att dokumentera de framsteg som görs.

Allan Eriksson

Pengar till GU

GU ÄR DET UNIVERSITET som fått mest pengar från FAS under året, visar en undersökning som Margareta Ahlqwist, enhetschef för Forskningsfinansiering, tagit fram. Till skillnad från tidigare år, då framför allt projekt inom psykologi och socialvetenskapliga ämnen fått medel, är projekten i år mycket mer spridda inom det samhällsvetenskapliga området. Dessutom får sju projekt från Handelshögskolan och sex projekt från Sahlgrenska akademien FAS-pengar.

När det gäller anslag från Vetenskapsrådet har det dock gått sämre för Sahlgrenska akademien som tappat gentemot Lunds universitet. Karolinska Institutet ligger i topp.

De humanistiska och samhällsvetenskapliga områdena har däremot höjt sin andel projektbidrag från VR.

Men det är det utbildningsvetenskapliga ämnesområdet som utmärker sig: här har GU fått mest av VR:s medel av alla lärosäten, både vad gäller projektbidrag och forskarassistenttjänster.

Grundtviginstitutet flyttas igen

ÄN EN GÅNG vill universitetet flytta på Grundtviginstitutet. Såväl institutets styrelse som studentrepresentanter protesterar mot att institutet föreslås hamna under en institution.

Grundtviginstitutet bildades 1997 för att skapa en mötesplats för folkbildning i och utanför universitetet. GU finansierar institutet, som är unikt i Sverige, tillsammans med bland andra Västra Götalandsregionen och Göteborgs stad. Tanken är att ett öppet universitet när fler människor och ökar demokratin i samhället. Bland annat samarbetar institutet med folkhögskolorna och har också varit med och startat en tankesmedja för integration och debatter.

Idag finns Grundtviginstitutet på avdelningen för personal- och organisationsutveckling och enligt förslaget flyttas institutet till institutionen för pedagogik och didaktik (IPD).

– Vi tycker att det passar in här eftersom vi har en enhet för vuxenutbildning och lärande i vuxenlivet, som kan knytas till institutet, säger Per-Olof Thång, dekan vid Utbildningsvetenskapliga fakulteten. Han anser att institutet bör finnas i en institutionell miljö eftersom det är där forskningen och utbildningen finns.

Under den tid som Ingrid Lomfors varit föreståndare har verksamheten flyttats två gånger.

– För oss som jobbar är det inte bra att bli flyttade runt, säger hon. Mycket energi går åt till att bygga upp verksamheten som sen raseras och måste byggas upp igen.

Styrelsen för Grundtviginstitutet, liksom Göteborgs universitets studentkårer, vill inte knyta institutet till en specifik fakultet utan ha en placering nära gemensamma förvaltningen.

Satsningar i blindo

Bo Rothstein kritiserar nya strategier

Kan kreativa forskningsmiljöer centralstyras fram?

Svaret är ja.

Det menade professor Bo Rothstein som på SUHF:s jubileums-konferens stod för de mest provocerande påståendena.

PÅ SUHF:S KONFERENS, som Göteborgs universitet var värd för, debatterades de verkligt stora framtidsfrågorna. Mycket handlade om vad som kännetecknar framgångsrik forskning och hur man kan skapa förnyelse när det är ont om pengar. Vilka möjligheter finns och vilka hotbilder står lärosätena inför?

Några enkla lösningar på utmaningarna gavs inte. Men det fanns en stor enighet bland de flesta konferensdeltagare om att pengarna inte räcker för att Sverige ska kunna konkurrera internationellt.

ETT HELT ANNAT synsätt stod dock Bo Rothstein för.

I stället för att klaga på bristande resurser påpekade han att det finns ganska mycket forskning om vilka faktorer som skiljer kreativa forskningsmiljöer från deras motsats och att denna forskning ger ganska entydiga resultat. Många av dessa faktorer handlar om en förändrad organisation. Och det är förändringar som går att genomföra med nuvarande resurser och regler redan idag.

– Kommer då dessa åtgärder att vidtagas? Här måste jag göra en prognos,

Svensk forskning har missköts i tjugo år, menade Bo Rothstein.

men med största sannolikhet blir svaret nej. Svenska forskare i ledande ställning som analyserar problem inom den svenska högskolan är nämligen programmatiskt ointresserade av forskning. Men om man nu inte anser att forskningen är bra för att hantera de egna problemen – varför är den då bra för att hantera andras problem?

SVENSK FORSKNING har missköts i tjugo år och det är en av anledningarna till att statsmakterna har så dåligt förtroende för högskolan, menade Bo Rothstein.

– Vi har länge haft överseende med dysfunktionella miljöer, ingen vill prioritera bort något. Jämför det med USA. Även där har man elituniversitet med en stark kollegial ledning. Men om ledningen inte fungerar ”bryter helvetet löst”. Här däremot händer ingenting.

Bo Rothstein dömde ut område efter område inom svensk högskola. Exempelvis påpekade han att när bland andra Göteborgs universitet diskuterar kvotering av studenter gör man det utan att vara det minsta intresserad av den forskning om kvotering som finns.

Även den ledarskapsutbildning som Rothstein gick för ett antal år sedan vid GU sågades, eftersom den enligt honom präglades av trivialpsykologi, andra klassens managementsnack och vetenskaplig fientlighet.

Och inte heller när det gäller mångfald och jämställdhet tar lärosätena vara på den forskning och erfarenhet som finns, bland annat i USA där elituniversitetet är dubbelt så bra på jämställdhet som i Sverige.

– Det svenska forskarsamhället präglas av bristande integritet och stark opportunist. Jag kan inte se att några av de förändringar som skett inom högskolan bygger på forskningsresultat, utan denna styrs istället av ideologi.

Den satsning på starka forskningsmiljöer som Vetenskapsrådet nu ska genomföra, där främst medicin och teknik gynnas, är ytterligare ett exempel på en satsning i blindo.

– Det finns ingen forskning som visar att en prioritering av starka forskningsmiljöer skulle vara framgångsrik. Risker är att man bara konserverar det som var bra för 15 år sedan. Det verkar snarast handla om en skönhetstävling där personer utan ämneskunskap är satta att fatta avgörande beslut om forskning.

Det finns forskning som visar vad som främjar ekonomisk tillväxt. Tvärtom vad det svenska forskarsamhället verkar tro gynnas tillväxten inte bara av nya tekniska landvinningar eller bättre mediciner. Det handlar i lika hög utsträckning om att skapa ett fungerande samhälle.

– JAG KAN TA ETT exempel. Enligt en försiktig uppskattning av WHO dog igår 10 000 människor på grund av orent vatten. Det beror inte på att vatten saknas, inte på bristande teknik eller på att tekniken inte finns på plats. Det beror på att samhällets institutioner inte fungerar. En liknande utveckling ser vi i Sverige. Om välfärdsstaten havererar är det inte en följd av bristande resurser utan beror på att de institutioner som ska kontrollera att välfärden inte överutnyttjas faller. Dessa exempel lär att det finns en stor risk med en ensidig satsning på medicin och teknik. Risker är att satsningen kan vara helt fel.

Allan Eriksson & Eva Lundgren

Universitetet har tappat sin kraft

Universitetet har tappat sin kraft som kreativ miljö. Beror det på räds-la för det originella och kaotiska eller på att människor kuvas inom organisationen?

Catharina Svanborg, biomedicinare vid Lunds universitet, tog under sitt anförande tempen på universitetens möjligheter till nyskapande.

MED KONSTEN som inspirationskälla tog Catharina Svanborg upp olika exempel på den kreativa kraftens förmåga till förändring. Hon hänvisade också till Maria Montessori och hennes tro på varje barns unika begåvning och längtan efter kunskap.

Men hur kommer det sig att högskolan är så dålig på att ta tillvara den kreativitet som finns hos både forskare och studenter?

– När studenterna kommer hit är de

fulla av kraft och originalitet. Men vad gör vi med allt detta? Om vi inte kan ta tillvara skaparkraften är risken stor att universitetet utvecklas till yrkesskolor där vi förlorar de unga nyskapande personerna.

CATHARINA SVANBORG menade att det till stor del är högskolans stela strukturer som utgör problemet eftersom det inte ger utrymme för kreatörer.

– Det finns dels en struktur som inte har förståelse för forskningens villkor, dels en konkurrenssituation där man ständigt kämpar om löjligt små anslag. Mycket av universitetens särart och kraft har gått förlorad och det finns en rädsla för förändring.

Catharina Svanborg beskrev fenomenet som en omvänd pavlovsk reflex av inlärld hjälplöshet i ett ogint och represivt kollegialt klimat.

Det finns dock positiva exempel på

hur det kan fungera, som Cancerfonden, som är en forskarstyrd organisation med syfte att gynna nya projekt.

Som ett negativt exempel såg Catharina Svanborg Stiftelsen för strategisk forskning, där man arbetar med riktade satsningar, som är dåligt vetenskapligt förankrade och där man bara bekräftar bestående strukturer.

– Klarar universitetet av kreativa personer? Nyskapande individer är ofta originella, passionerade, kompromisslösa och inte alltid lagom eller trevliga. De är ofta obekväma, uppskattas sällan av sin samtid och är inte så lätta att ha att göra med.

Debatten om kreativitet i högskolan präglas av skenhelighet, menade Catharina Svanborg.

– Vi agerar inte på allvar för att öka kreativiteten utan för att få mer kontroll över de kreativa processer som spontant

kommer fram. Jag är också orolig för att universitetet förlorar sin politiska roll som hemvist för oliktankande.

HUR SKA MAN DÅ skapa de här kreativa forskningsmiljöerna? Catharina Svanborg hade inget givet svar men tyckte ändå att forskningen måste få växa fram på sina egna villkor med en minimal styrning. Hon gav exempel från konsten, från Breughel och Miró.

– Det kan bli precis vad som helst – bara det är kreativt.

SUHF

Sveriges universitets- och högskoleförbund, SUHF, firade 10-årsjubileum med en konferens den 16-17 november.

GU Journalen frågade några av Sveriges rektorer:

1. Vilka frågor anser du vara de viktigaste för landets universitet och högskolor i framtiden?
2. VR satsar på starka forskningsmiljöer samtidigt som fakultetsanslaget urholkas. Tycker du att en ökad satsning på starka områden är bra?
3. Beskriv med några ord av du anser om GU

BO SUNDQVIST, REKTOR FÖR UPPSALA UNIVERSITET, SAMT ORDFÖRANDE FÖR SUHF:

1. En viktig fråga är högskolans självständighet. Vi måste också få större ersättningar per capita i grundutbildningen samt få mer basanslag till forskningen.
2. VR:s satsning på framstående miljöer är en i raden av liknande satsningar som kommit från bland andra Riksbanken och SSF. Det känns alltså inte särskilt nytt. Det är klart att det är bra att satsa på det bästa men det skapar ju inga nya miljöer. Vill man förnya forskningen måste man ge basanslag så att fakulteterna får möjlighet att bygga upp och planera för den forskning som kanske så småningom blir riktigt framstående.
3. GU är stort och anarkistiskt i positiv mening. Tillsammans med Chalmers har ni en mycket hög potential här.

CHRISTINA ULLENIS, REKTOR FÖR KARLSTADS UNIVERSITET:

1. Bättre finansiering av basverksamheten är en viktig fråga. Men också lärosätenas självständighet, att regeringen visar att man tror att lärosätena själva klarar av att prioritera och fatta svåra beslut.
2. Det är viktigt med en kraftfull satsning på starka områden. Men jag är orolig för att VR:s nya satsningar går till forskare i 50-årsåldern som alltså söker pengar för 10 år framåt. Hur stor blir kreativiteten och nyskapandet?
3. GU är en läcker 100-åring! Göteborgs högskola skapades ju som en fri akademi, och den upporsanda som fanns då borde man ta tillvara.

THOMAS LINDSTEIN, REKTOR FÖR MITTUNIVERSITETET:

1. Den viktigaste framtidsfrågan är globaliseringen av all utbildning. Den nätbundna undervisningen innebär att en student i Sverige utan problem kan studera exempelvis en mattekurs vid Stanford University. Det innebär en helt annan konkurrenssituation där det blir allt viktigare att tillhandahålla riktigt bra utbildningar. Forskningsfinansieringen är en annan betydelsefull fråga där vi måste ha vissa basresurser. Det är också viktigt att utbildningen även i fortsättningen är forskningsanknuten så att vi inte får forskningsinstitut som man har i många andra länder.
2. Att satsa på starka forskningsmiljöer innebär ett risktagande: Hur vet man vad som kommer att vara starkt om tio år? En forskargrupp som är kreativ idag kanske inte är det om några år, sådant ändras. Alltså är det viktigt att ha en basfinansiering som är stabil så att lärosätena inte kastas åt olika håll beroende på hur vinden blåser.
3. Jag tror inte att det går att tala om ett GU. De olika delarna har sina egna kulturer och oftast känner man bara till den del som man råkar ha kontakter med.

GÖRAN BEXELL, REKTOR FÖR LUNDS UNIVERSITET:

1. För de stora universiteten är det viktigt med internationellt konkurrenskraftig forskning som attraherar kreativa forskare, både seniora och yngre. Risken är annars dels att våra egna forskare lämnar oss, dels att vi inte kan få hit några intressanta forskare från omvärlden. Vi står inför ett vägval där vi måste bestämma oss: Vill vi höra till de ledande i Europa inom några områden måste vi profilera oss. Men även universitetens ställning i samhället är en viktig framtidsfråga. Universiteten hör till de organisationer som allmänheten har absolut störst förtroende för – vi slår till och med Ikea! Det gäller att utveckla detta förtroende. Ett grundläggande värde för universiteten är att de ska vara en frizon för tanke- och åsiktsfrihet, där man inte styrs av politiska eller ekonomiska intressen.
2. Det går mycket mode i vad som uppfattas som ett starkt forskningsområde. Universiteten borde kunna rymma starka alternativ till det som för tillfället anses viktigt, en viss bredd är nödvändig, för snart är det något annat än det man satsar på idag, som kommer att anses som betydelsefullt.
3. Lund vill gärna samverka ännu mer med GU. Vi har många likheter och kan lära av varandra. Lunds universitet tillsammans med GU och Chalmers har alla möjligheter att skapa en väldigt stark sydvästsvensk axel.

AGNETA STARK, REKTOR FÖR HÖGSKOLAN DALARNA:

1. Det handlar om att kombinera nyfikenhet, vetgirighet och generositet med kraven i arbetslivet på kompetenshöjning.
2. Forskare är kreativa, men ett problem är att pengarna styr något så fruktansvärt kraftfullt idag. Det finns en ambition att alla ska syssla med förträfflig forskning men om alla ska bli förträffligast måste vi veta vilka krafter vi sätter igång. Vad ska resten av forskarna göra, de som inte är jättebra? Vi måste ha starka miljöer och plantskolor, som i en engelsk trädgård, där det bland de rara växterna också kan finnas självsådda växter som får stå kvar.
3. GU är stort, intressant och stöktigt. Det är verkligen inget lättskött pastorat.

MILLE MILLNERT, REKTOR FÖR LINKÖPINGS UNIVERSITET:

1. Vi måste dels ha en breddutbildning som ska passa 50 procent av landets ungdomar. Men vi måste också utbilda studenter som kan nå internationell toppklass. Detta kommer att bli den stora utmaningen för lärosätena: att ta ansvar för bredden samtidigt som vi måste kunna konkurrera internationellt.
2. Vi måste ha starka forskningsområden. Men vi måste också satsa på mindre starka områden. Det som är starkt idag har ju varit mindre starkt en gång i tiden. Vi har också ett ansvar gentemot samhället: Om forskning inom ett visst område efterfrågas av samhället måste vi göra sådan forskning även om den inte är excellent. Ett stort problem när det gäller starka forskningsmiljöer är de krav på motfinansiering som många anslagsgivare ställer. Lärosätenas möjligheter att själva styra minskar.
3. GU är ett av landets största universitet med en mycket stor bredd. Det är ett ganska konfliktfyllt universitet men det är absolut inte bara av ondo.

En akademisk tsunami

OM DIN REKTOR SA att han (merparten är män!) blev mest överraskad i jobbet som rektor över hur svårt det är att genomföra förändringar, skulle du inte undra om du hört rätt? Ska det vara lätt att vara rektor! Utses de inte på grunderna förtjänst och skicklighet?

Inledningen är ur en riktig rysare: *Rektor på 20 sätt*. Personliga reflektioner om hur det är att leda universitet och högskolor. En intervju bok av Kerstin Lannerlöf Ljung, utgiven inom ramen för IDAS-projektet (www.idas.nu).

På senare år har trenden varit att beskriva ledarskap i allmänhet och rektorskap i synnerhet i termer av den oerhörda komplexiteten, de otroliga utmaningarna och den osannolika mångfalden som finns och de nästan astronomiska krav detta ställer på ledarskapet. Var Jesus rektor?

I själva verket är det mycket enklare och mänskligare än så. Det visar boken *Rektor på 20 sätt* som är mycket skickligt gjord. Intervjuerna är så bra återgivna att man riktigt hör personerna prata själva. Dessutom är de flesta intervjuade rektorer på fullt allvar – idag. Läsvärdet är därmed avsevärt.

Titlarna på bidragen är oerhört träffande beskrivningar av innehållet. Men det är en rysare – en naivitetens och plattitydernas lopparkus. De mycket fyndiga titlarna, som verkligen fångar varje rektor, talar sitt tydliga språk:

- Man kan vara ledare på många olika sätt
- Makt ger ju faktiskt möjlighet att förändra
- Kombinera kollegialitet med tydlig styrning
- Måttfull strävan efter perfektion
- En glädje i att andra växer och tar initiativ
- Min uppgift är att skapa en helhet av delarna
- Vi skall vara lyhörda – inte akademiskt uppblåsta
- Krisen kan bli en framgångsfaktor
- Katalysator, pådrivare och inspiratör
- Universiteten vitaliseras av att få allt fler kvinnor
- En ledare skall inte köra sitt eget race
- Strukturerna ska vara så starka att de överlever mig
- Rektors ord väger tyngre än jag trodde
- Mod, uthållighet och strategiskt tänk
- Jag ska göra ett jobb – inte skapa mig en hjältegloria
- Ta inte över andras ansvar
- Jobbet är ett äventyr – som ett mentalt tivoli
- Komplex – och just därför intressant
- Påhittig, analytisk – men också trygg och lite lagom nöjd
- Förändra – som att lära småbarn äta fast föda

VAR ÄR MODET? Merparten av de intervjuade är fega. Ett land sägs ha den regering det förtjänar. Kanske gäller sammalunda för rektorer eller de aningslösa styrelser som tagit fram och föreslagit dem till en aningslös regering? Det verkar finnas en tsunami också med akademiska förtecken.

Men boken är klart läsvärd och ger ett hisnande perspektiv på ett gäng myndighetschefer och tivoliägare som förvaltar och förhoppningsvis utvecklar tiotal miljoner av våra gemensamma resurser. Eller är vägen redan här?

Peter Apell, HÖGSKOLAN KRISTIANSTAD

Ibero går över

HUMANISTISKA fakulteten har redan tagit ett principbeslut att flytta Iberoamerikanska institutet till Samhällsvetenskapliga fakulteten och att Museion går över till Humanistiska fakulteten. Men det kan dröja innan det blir av. Förhoppningen är att flytten till School of Global Studies kan ske under 2007.

– Vi är på väg in, säger Maj-Lis Follér, föreståndare för Iberoamerikanska institutet. Det är där vi hör hemma. Det blir väldigt bra för våra studenter att läsa ihop med andra som studerar olika regioner i världen.

Maj-Lis Follér är väldigt glad över att de två fakulteterna närmar sig varandra och ser införlivandet av Iberoamerikanska insitutet i School of Global Studies som ett första steg mot ett utökad samarbete.

– Regionala studier hör definitivt ihop med språkstudier. I förlängningen bör denna konstgjorda fakultetsgräns brytas ner.

Samfak miljö-certifierad

MILJÖKONFERENS, inköpsutbildning och studentrepresentanter var viktiga bitar i Samhällsvetenskapliga fakultetens arbete för att bli miljöcertifierad. ISO 14001 innebär att fakultetens inköpare numera alltid frågar efter Svanenmärkta produkter och att diskussionen om ett hållbart samhälle genomsyrar såväl forskning och undervisning som den dagliga källsorteringen.

Enligt Lena Kindborg, miljösamordnare och sekreterare vid Samhällsvetenskapliga fakultetsnämnden, har de två studentrepresentanter som deltagit i arbetet varit väldigt viktiga. Studenterna är en stor utmaning för miljötankandet i framtiden:

– Det svåra blir att nå ut med informationen om hur man spar energi och källsorterar till alla nya studenter som kommer, säger Lena Kindborg.

Lennart Weibull och Eddi Omcren

Akademisk kvart

DE AKADEMISKA kvartarna på Wettergrens bokhandel får mycket gott betyg, enligt en utvärdering som företaget NavCo gjort. Alla är nöjda, såväl föreläsare och publik som bokhandeln. Wettergrens bokhandel är positiv till föreläsningarna eftersom de skapar en avspänd mötesplats i butiken. Och för GU handlar det om att uppfylla den tredje uppgiften.

Ny utredning ger inga klara besked

En förändring av lärarundantaget – vad ska det vara bra för? Skulle det innebära att fler forskningsresultat kommer samhället till godo?

Eller ligger problemet när det gäller att göra forskningen nyttig någon helt annanstans?

Det var frågor som togs upp när utredningen om lärarundantaget presenterades.

DET ÄR HÖGSKOLAN som ska generera tillväxt i framtiden. Det tror i alla fall regeringen som hoppas på att nydanande forskning ska skapa nya kommersialiserbara produkter. Något som kanske skulle öka kommersialiseringsgraden vid högskolan vore om högskolan fick den största delen av förtjänsten när en ny produkt skapas.

Som det är idag ägs dock alla forskningsresultat av den enskilde läraren som själv bestämmer hur resultaten ska användas.

Det är därför en utredning har tillsatts för att se vilka konsekvenserna skulle bli om det så kallade lärarundantaget avskaffades. Utredningen har letts av Marianne Levin, professor i civilrätt vid Stockholms universitet.

Vid ett seminarium på Sahlgrenska Science Park, arrangerat av bland andra Forsknings- och innovationsservice, deltog Eva Jarnvall som suttit med som sakkunnig immaterialrättsexpert.

– Med nuvarande lagar går det inte att bara avskaffa lärarundantaget, förklarade hon. Skälet är att högskolan i så fall nästan aldrig skulle få rätt till en forskares resultat. Enligt uppfinnarlagen är det nämligen så, att om uppfinningen inte är något som forskaren uttryckligen är satt att göra, så har högskolan bara förtur att förhandla om uppfinningen, inget mer.

Utredningen presenterar två förslag: I det ena behålls lärarundantaget men forskaren blir skyldig att anmäla patenterbara resultat till högskolan.

I det andra förslaget får högskolan en exklusiv rätt att exploatera forskares resultat eller uppfinning.

– **UTREDNINGEN FÖRESLÄR** att forskaren i så fall ska få, dels en engångssumma på cirka 25 000 kronor för sitt forskningsresultat, dels 30 procent av högskolans intäkter vid en kommersialisering, förklarar Eva Jarnvall. Högskolan måste också aktivt arbeta med ett nyttiggörande av resultatet och måste lämna besked inom två månader om forskningsresultatet verkligen kommer att användas. Under den tiden får forskaren inte publicera eller förfoga över sitt material.

Patentering kräver nämligen sekre-

Prorektor Margareta Wallin Peterson vill stärka organisationen kring kommersialisering.

tess, vilket utgör ytterligare ett problem vid kommersialisering, eftersom högskolan samtidigt ska vara öppen.

– Doktoranderna är ju beroende av att kunna publicera, påpekade prorektor Margareta Wallin Peterson. Så om sekretess ska införas inom forskningen, innebär det att vi inte längre kommer att kunna ha med doktorander i våra projekt?

Många forskare är inte särskilt intresserade av att kommersialisera. Går detta verkligen att ändra på genom att avskaffa lärarundantaget? undrade Elisabet Ahlberg, professor vid institutionen för kemi.

– **ETT PROBLEM ÄR** att kommersialisering inte är meriterande. I vissa sammanhang ses det nästan som lite fult att tjäna pengar på sin forskning.

– Jag tycker att man blandar ihop forskning och produktutveckling, påpekade Thomas Hedner, professor vid avdelningen för klinisk farmakologi. Forskare producerar idéer som entreprenörer kommersialiserar. Ibland kan detta vara en och samma person, men ofta är det inte så. Problemet är inte lärarundantaget utan att vi inte har särskilt många entreprenörer vid högskolan och att vi inte ger tillräckligt stöd till dem som finns.

– Vid GU finns ett bra stödssystem, menade Peter Kim, affärsjurist på Forsknings- och innovationsservice. För oss är inte det viktiga om lärarundantaget får vara kvar eller ej utan att vi får tillräckligt med resurser att stödja de forskare som vill kommersialisera.

– Men vem kan komma och säga att min forskning är patenterbar? frå-

gade Elisabet Ahlberg. Hur vet man vad som är kommersiellt gångbart? Vad som behövs är en bättre dialog mellan forskare och entreprenörer.

Att antalet patent skulle kunna bli väsentligt mycket större om lärarundantaget togs bort, var något Peter Eriksson, professor vid institutionen för klinisk neurovetenskap, betvivlade.

– **JAG SKULLE VILJA** veta varför frågan är väckt och var problemet ligger? Är det här en förändring bara för förändringens egen skull? Däremot tycker jag att det vore bra om Vetenskapsrådet fick direktiv om att värdera även förmågan att kommersialisera när man söker pengar till sitt projekt.

– Även om inga förändringar av lärarundantaget sker måste organisationen kring kommersialiseringen stärkas, påpekade Margareta Wallin Peterson. De flesta forskare är inte särskilt kunniga när det gäller immaterialrätt, sekretess och avtalsrätt. Det är en tröskel man måste ta sig över men har man väl gjort det en gång går det lättare sedan. Frågan är om regeringen inser hur viktigt detta är och ger oss extra pengar för att stärka organisationen eller om vi istället måste omfördela medel.

Eva Lundgren

FAKTA/

Forsknings- & innovationsservice

En central enhet inom GU som fungerar som en problemlösare och projektsamordnare. Verksamheten är indelad i tre områden: Forskningservice, Affärsstöd, Omvärldskontakter. Bland annat hjälper man till att omsätta forskningsresultat och innovationer i produkter och tjänster inom så väl privat som offentlig sektor. Syftet är att uppnå resultat som bidrar till både universitetets och samhällets utveckling.

GU:s utvecklingsbolag, där affärsidéer kan utvecklas, kallas GU Holding.

För information: www.gu.se/forskninginnovation

Finns det tillräckligt mycket stöd för att forskares/lärares resultat ska tas till nytta? Anser du att det är viktigt att forskningsresultat nyttiggörs?

Diskutera på Fria ord: gu-journalen@gu.se

Nya världshuset har funnit sin plats

Den 30 november invigdes School of Global Studies med tal, musik och fest i Annedalsseminariets aula.

School of Global Studies är invigt i nya, vackra lokaler vid Linnéplatsen.

Ett olivträd var den symbolmätade gåva som Lennart Weibull överräckte till centrumet medan Erik Hallgren från Akademiska hus överlämnade en av huvudbyggnaderna genom att skänka en liten husgrupp i keramik.

SCHOOL OF GLOBAL STUDIES är ett för Sverige unikt centrum för globala studier, och bildades formellt i januari i år. Än så länge är SGS en samsamarbetsorganisation för delar inom Samhällsvetenskapliga fakulteten som ägnar sig åt globaliseringsfrågor. Men tanken är att en institution så småningom ska bildas. Administrativt blir SGS redan vid årsskiftet en enhet.

– Det finns de som tycker att vi borde kalla oss School of Glocal Studies, berättar områdesprefekten Jan Lindström. Det vi ägnar oss åt spänner nämligen över globala, regionala och lokala frågor. Det finns ju även andra ställen vid GU där man ägnar sig åt globala frågor, exempelvis inom medicin. Men vi hoppas att SGS ska bli ett nav för utbildning och forskning kring globala och lokala frågor, både inom universitetet och i samarbete med det övriga samhället. Att vi väljer namnet School of Global Studies beror delvis på att liknande benämningar finns internationellt. Vi ingår exempelvis i ett nätverk som kallas Globalization Studies Network. Vad vi ska heta på svenska är dock ännu inte klart – på sikt kanske institutionen för globala studier.

De nya lokalerna är betydligt rymligare än Världshuset där man tidigare huserade. Det är också vackra och spännande hus som speglar en stor del av 1900-talets Göteborg: Annedalsseminariet där folkskolelärare utbildades och barnbördshuset, sedermera KK2, där nya göteborgare kom till världen ända fram slutet av 1960-talet.

Jan Lindström är stolt över den nya mötesplatsen.

– **SAMHÄLLSVETARNA** kommer att utgöra en spännande axel vid GU, från Haga till Linnéplatsen. Så småningom kommer också JMG att flytta hit och de ägnar sig ju också åt internationella frågor så där kan det uppstå intressanta samarbeten. Överhuvudtaget tror jag mycket på GU som ett cityuniversitet. Det är när människor från olika discipliner träffas över en kopp kaffe eller vid en gemensam promenad, som nya, intressanta idéer föds.

Långtgående planer finns på att också Iberoamerikanska institutet ska föras över till SGS.

– **TANKEN PÅ ATT SAMLA** alla delar som ägnar sig åt globala frågor vid GU har funnits sedan början av 1990-talet, berättar Jan Lindström. Björn Hettne hörde till dem som var drivande. Och allteftersom den högre utbildningen fått sämre ekonomi har planerna känts alltmer akuta. Hur ska vi exempelvis hantera Bolognaprocessen, som inte är finansierad, om vi inte samarbetar? Men framför allt skall vi samverka kring nya spännande och angelägna forskningsområden.

SGS är en ganska stor enhet vid GU.

Här finns cirka 100 anställda, inklusive doktorander, och omkring 1 000 studenter.

– Globalisering är något väldigt stort och brett, både positivt och negativt. Det vi vill göra här är att försöka förstå orsak och verkan. Vi tror gärna att globaliseringen är något nytt men egentligen började globaliseringseran under 1800-talet med upptäcktsresorna och koloniseringen. Världen förändras ständigt och därför måste universitetet också förändras.

Det var också vad Björn Hettne påpekade vid invigningen i Annedalsseminariets vackra aula.

– **VI MÅSTE LÄMNA** nationalstatens fängelse och ersätta det med ett postnationellt paradigm, menade han.

Rektor Gunnar Svedberg var mycket imponerad av de ståtliga byggnaderna, men eftersom han gått fel ett par gånger uppmanade han SGS att snarast starta kurser i hur man hittar på området.

– Denna invigning av det första globala centrumet i vår del av världen är en viktig händelse som inträffar vid rätt tidpunkt, menade han. Idag finns det inga problem som inte har en internationell anknytning och förståelsen för andra kulturer blir allt viktigare. Göteborg och Sverige spelar en betydelsefull roll när det gäller den globala förståelsen.

Eva Lundgren

FAKTA/SGSGU

School of Global Studies, Göteborg University, SGSGU, består av följande enheter: Freds- och utvecklingsforskning, Socialantropologi, Humanekologi, Globala genusstudier, Mänskliga rättigheter, Afrikastudier, Asienstudier samt Mellanösternstudier. Planer finns på att även föra Iberoamerikanska institutet till SGS.

Hoppfullt i Rwanda

KONFLIKTEN I RWANDA och den närliggande regionen har återigen hamnat i skymundan. Rwandas utrikesminister Charles Murigande, som besökte Sverige i november för att ta emot Göteborgs stads internationella miljöpris, var ändå hoppfull om möjligheterna att skapa fred i regionen.

På ett tvådagars seminarium som arrangerades av Centrum för Afrikastudier berättade dr Charles Murigande om försoningsarbetet efter det fruktansvärda folk mordet i landet 1994, då mer än en miljon människor miste livet.

Alltsedan folk mordet har Rwanda haft spända relationer till en stor del av den omvärld som inte ingrep för att stoppa folk mordet.

– Omvärlden gjorde ingenting utan förhöll sig passiv, säger Charles Murigande med bitterhet. Att FN drog tillbaka sina "fredstrupper" och inte agerade fick långtgående konsekvenser för säkerheten i regionen.

Efter folk mordet har den rwandiska regeringen inlett ett försoningsarbete för att kunna få sina medborgare att leva sida vid sida igen. Även om situationen i Rwanda är relativt fredlig och stabil är freden mycket sårbar. Framför allt är den mycket skör i vad som kallas Stora sjöregionen (Kongo, Burundi, Rwanda, Uganda, Tanzania och Kenya). I Kongo rasar kriget vidare och hittills har 3,5 miljoner människor mördats i vad som – mätt i antal offer – är den största konflikten efter andra världskriget.

– Vi har lyckats etablera fred, säkerhet och stabilitet. Idag är Rwanda ett av de minst korrumperade länderna i Afrika och demokratiarbetet har börjat ge resultat, säger Charles Murigande.

Jonas Ewald, Centrum för Afrikastudier, menar att Rwanda har unik erfarenhet av att hantera komplicerade konfliktsituationer.

– Dessutom måste man ställa sig frågan vad vi kan göra här i Sverige. Genom att gynna rättvis handel kan vi hjälpa landet att utvecklas och att skapa ett mer ömsesidigt samarbete.

Det var precis därför kaffekooperativet Abahuzamugambi i år fick Göteborgs stads internationella miljöpris på en miljon kronor.

Jonas Ewald, som bland annat gjort en bakgrundstudie om kooperativet för Göteborgs stad, tycker att Maraba kaffe är ett hoppgivande exempel på globaliseringens positiva utmaningar.

– Man har lyckats skapa ett högkvalitativt kaffe på ett socialt, ekologiskt och ekonomiskt hållbart sätt.

Allan Eriksson

Charles Murigande, Rwandas utrikesminister.

Iskallt uppdrag

text: EVA LUNDGREN foto: HILLEVI NAGEL

Ett oväder med sjutton meter höga vågor fick fartyget att rulla 45 grader.

Till och med kylskåpen kanade iväg under stormen när Angela Wulff för första gången reste till Antarktis.

Men rädd var hon aldrig.

– Det är liksom inte lönt när man är ute på polarexpedition, förklarar hon.

HON ÄR DOCENT vid institutionen för marin ekologi och undersöker kiselalger och de cyanobakterier som bland annat orsakar rubriker i tidningarna när Östersjön blommar och det inte längre går att bada. Kiselalgerna är små, mellan 1 och 400 mikrometer, men tittar man på dem i mikroskop kan man se de vackraste mönster.

– De består av en sorts genomskinlig glaskupa med cellmaterial inuti och när man ser dem förstörade kan de se ut som utsökta smycken. Alger är egentligen varken växter eller djur, utan något slags mellanting, så kallade protister. De utför fotosyntes som växter men kan röra sig efter ljuset och efter olika kemiska signaler. En del förökar sig sexuellt medan andra bara verkar klona sig. Och de kan ta upp näring på olika sätt, ibland som djur, ibland som växter. Dessa kiselalger, som jag undersökte i Antarktis, finns det cirka 10 000 arter av, både i salt- och sötvatten men också i fuktiga miljöer på land. Det jag undersöker är vad som händer

med algerna när ozonlagret tunnas ut och UVB-strålningen ökar.

Ett blommande hav är något som folk rynkar på nästan åt.

– Men ingen gnäller när en äng blommar. Om havet inte blommade skulle där inte finnas något liv. Frågan är dock vad som gör att blomningen ökar. Övergödningen är en förklaring, men jag tror att det också kan bero på solljuset och då främst UVB-strålningen.

Angela Wulff har varit på Antarktis tre gånger. De två senaste jularna var hon med på en tysk-argentinsk expedition som utgick från Chile och hade en bas på King George Island på Sydpolen.

– HAR MAN VARIT PÅ Antarktis en gång sitter upplevelsen fast i själen. När folk frågar mig hur det är där nere brukar jag svara: Där finns ingenting. Bara snö, is och tystnad. Ändå är det fantastiskt. Man bor tolv personer tillsammans i ett litet laboratorium på en bas där det finns ytterligare ett tjugotal personer. Det är kallt, men inte så extremt som alla tror, däremot mycket blåsigt. Men så kommer det en vacker dag när allt är stilla och då är det helt obeskrivligt.

På sina expeditioner har Angela Wulff aldrig råkat ut för något riktigt farligt.

– Men jag känner till andra expeditioner där folk ramlat i vattnet och frusit ihjäl. Självklart måste man

ha respekt för naturen och vara noga med att följa alla regler: Man går aldrig ut ensam utanför basen, man har alltid radio med sig, följer bestämda färdplaner och kontaktar basen på särskilda tider. Är man bara noga är det inte särskilt farligt. När en expedition är på Antarktis är det sommar på södra halvklotet, vilket innebär att det är ljus större delen av dygnet och vi jobbar nästan jämt.

ANGELA WULFFS institution ligger vid Botaniska trädgården på Carl Skottsbergs gata.

– Skottsberg var ju polarforskare och var på Antarktis tillsammans med Otto Nordenskjöld 1901–1904. Det kändes ganska spännande att jag var på King George Island nästan exakt hundra år senare, vinternarna 2002, 2003 och 2004. Jag hittade också en rödalga som fått namn efter Skottsberg och det kändes förstas roligt att kunna berätta för mina kollegor om honom och om min institutions långa tradition när det gäller polarforskning.

Regnskogarna brukar kallas jordens lungor. Men de riktiga lungorna finns i havet, förklarar Angela Wulff.

– Genom fotosyntes producerar marina alger i dagsläget cirka 50 procent av allt syre i luften men evolutionärt sett är det över 80 procent. Reaktionen är beroende av solljus. Men solens UV-strålning kan också vara skadlig för algerna – vissa dör medan andra

har utvecklat sätt att klara sig. Man kan jämföra med människan som ju får solbränna på sommaren. Vissa alger utvecklar ett liknande skydd, så kallade mykospurinliknande aminosyror. Vissa giftalger verkar vara bättre på att bilda dessa ämnen än många andra alger, vilket innebär att det tunna ozonlagret leder till mer giftig algbloomning medan andra syreproducerande alger dör.

ATT DET FINNS hål i ozonlagret vid Antarktis vet de flesta. Men även vid Arktis är ozonlagret tunt.

– Därför har jag varit med på två expeditioner även dit, senast med polarforskningsfartyget Oden 2002. Vår dotter Smilla är faktiskt planerad efter den expeditionen. Hon var åtta månader gammal när jag reste iväg och min man Krister fick vara hemmapappa.

Havet har alltid intresserat Angela Wulff. Redan som liten flicka älskade hon att bada och hon lärde sig tidigt dyka.

– Jag är också mycket intresserad av friidrott så för mig var yrkesvalet inte så svårt. Jag skulle bli lärare i biologi och idrott.

Hon arbetade som lärare i fem år innan hon bestämde sig för att studera vidare.

– Varför jag ville läsa marinbiologi? Jag hade väl en romantisk dröm om att marinbiologer mest ägnar sig åt att dyka med delfiner. Men när jag började studera öppnade sig en helt ny värld för mig. Det fanns helt enkelt så mycket som var spännande att jag visste att detta var vad jag ville ägna mig åt.

Men Angela Wulff är inte bara biolog. Hon är också reservofficer med kaptens grad.

– När jag gick på gymnasiet fick vi en broschyr från flyget i skolan där man berättade om all idrott, friluftsliv och den ledarskapsutbildning man skulle få om man tog värvning. För mig kändes det som en utmaning så jag anmälde mig.

Av de 1000 tjejer som mönstrade togs 100 ut för vidare tester och till slut fanns bara 38 kvar.

– Jag gjorde lumpen och utbildade mig sedan till reservofficer, vilket sammanlagt tog två år. Det var väldigt lärorikt, inte minst för att jag lärde känna mig själv, något jag haft nytta av bland annat på polarexpeditionerna. För att leva på ett litet utrymme tillsammans med ett begränsat antal människor i två och en halv månad kan kännas ganska pressande. Men jag har lärt mig att bita ihop, klara av att sova tillsammans med andra och leva utan privatliv. Om jag tycker att någon börjar bli jobbig säger jag rent ut vad jag tycker och går inte och surar. Och om jag själv blir grinig går jag undan en stund istället för att utsätta mina expeditionskamrater för mitt dåliga humör. Jag har också lärt mig att skilja hemliv från expeditionsliv. För det svåraste med att vara borta länge är att man längtar hem. Då gäller det att inte belasta de där hemma med alla bekymmer man kan ha. Och man får försöka att heller inte oro sig för hur de kan ha det, för det går ju ändå inte att skynda hem och göra något åt det.

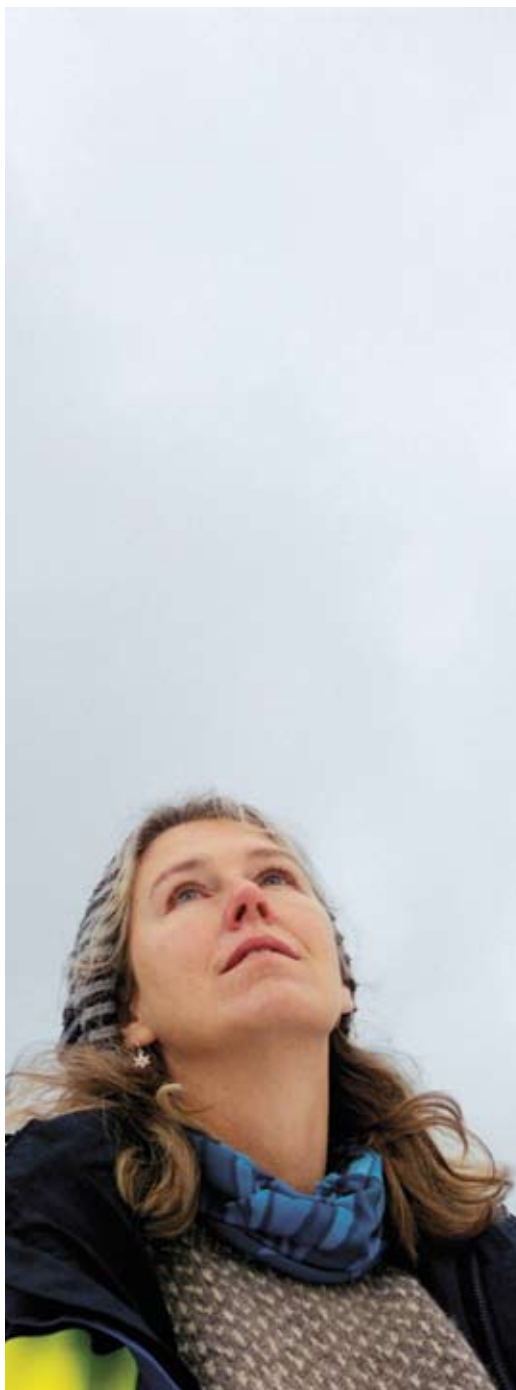
ANGELA WULFFS MAN Krister har fått ta mycket ansvar för de två döttrarna när hon är ute på expeditioner. Även mormor ställer upp.

– Krister är ingenjör inom flygvapnet och tvärtemot vad man skulle kunna tro är de väldigt positiva till papaledighet. Folk tycker att han är så duktig som klarar av barnen på egen hand, och jag uppskattar det förstås också. Men så där jättekonstigt är det ju egentligen inte att han tar ansvar för sina egna barn.

Miljöfrågor är naturligtvis något som engagerar Angela Wulff. Hon källsorterar, försöker använda bilen så lite som möjligt och köper helst kravmärkt. Visst kan hon känna oro när hon ser på utvecklingen i världen.

– Kina är ett exempel på ett land som satsar väldigt på tillväxt, med enorma miljöproblem som följd. Det är lätt för oss svenskar att slå oss för bröstet och säga att vi är mycket förståndigare. Men samtidigt måste man ha förståelse för att andra också vill få del av välfärden. Rika länder, som Sverige, borde investera i reningsverk i länder

” **Medierna rapporterar bara om katastrofer. Det är lätt att tappa framtidstron och tänka att det ändå inte har någon betydelse vad man gör. Ändå tror jag att det är med sig själv man måste börja: Kan jag acceptera ett högre bensinpris, avstå från bilen ibland och försöka leva miljövänligare?**

där man inte har så mycket resurser och satsa mer på att utveckla nya tekniker och förnyelsebara energikällor.

Men någon pessimist är Angela Wulff trots allt inte.

– I så fall hade jag ju inte skaffat barn. Jag tror att vi kommer att kunna hantera miljöproblemen men då måste vi också engagera oss. Ibland kan jag tycka att vi forskare är alltför flata. Vi vet att temperaturhöjningen gått snabbare än normalt de senaste hundra åren men kan inte bevisa att det beror på växthuseffekten. Ändå är det ju mycket som talar för att det är miljöförstörelsen som ligger bakom och vi borde säga ifrån tydligare. För det är ju ingen mening att vänta tills en riktig katastrof inträffar och sedan säga: Ja, det fanns mycket som tydde på att detta kunde hända, men vi var inte helt säkra. Visst är sambanden i naturen komplexa men det hindrar inte att vi kan sticka ut hakan lite oftare och säga, att det här sättet att leva faktiskt är skadligt.

Vill man förbättra miljön måste man börja med den lilla människan.

– **MEDIERNA RAPPORTERAR** bara om katastrofer. Det är lätt att tappa framtidstron och tänka att det ändå inte har någon betydelse vad man gör. Ändå tror jag att det är med sig själv man måste börja: Kan jag acceptera ett högre bensinpris, avstå från bilen ibland och försöka leva miljövänligare?

Är man botaniker känner man kanske större samhörighet med naturen än många andra gör. Decembermörker, regn och rusk är något Angela Wulff uppskattar som en del av årstidernas växlingar, inte minst eftersom hon inte varit hemma de senaste två vintrarna.

– Vintern är en legitim period för vila. Jag tror att man har behov av att sova mer och ta det lite lugnare så här års. För visst är det mysigt att krypa upp i en fätölj och sitta och läsa utan att känna att man hela tiden måste göra så mycket.

SNART ÄR DET JUL och Angela Wulff har redan plockat fram tomtarna.

– Jag har ju inte varit hemma de senaste jularna så det gäller att ta igen det nu. Vi ska ha en orgie i firande, varenda prydnad ska fram, vi ska ha mycket av allt.

2007 är det internationella polaråret. Planer finns på att hon då ska få ingå i en tysk polarexpedition till Antarktis.

– Jag ingår i ett internationellt nätverk och hoppas få åka med Alfred Wegeners institut för polar- och marin forskning. För det är klart, trots att jag är nöjd med att vara hemma tänker jag ändå ofta på Antarktis och på möjligheten att få återvända inom en inte alltför avlägsen framtid.

Angela Wulff

Yrke: Docent vid institutionen för marin ekologi, också kapten i flygvapnet.

Familj: Maken Krister samt döttrarna Nanna, 6 år och Smilla, 4 år. Nanna har fått namn efter sin mamma, som kallade sig så som liten. Smilla har fått namn efter Peter Høegs roman: *Fröken Smillas känsla för snö*. I familjen ingår också två siberian husky-hundar, Gilka och Pamina.

Bor: I Vänersnäs utanför Trollhättan.

Ålder: 42 år

Intressen: Idrott, främst löpning, deckare, främst Elizabeth George, har på senare tid blivit intresserad av sudoku.

Bra att ha med på polarexpedition: Ljudbok, hjälper mot sjösjuka, sällskapsspel, godis – slänger gärna ut ett kilo kläder för att få plats med ett kilo godis.

Förebild: Pingvinen som lever i ett livslångt och jämställt förhållande.

Journalisternas obesvarade kärlek

text: KAJSA ASKLÖF illustration: TOMAS KARLSSON

Mellan forskare och journalister råder en olycklig kärlek, där den ena parten lätt kan utnyttja den andre. Journalister har stort förtroende för forskare visar en ny undersökning och det är ett förhållande som sällan problematiseras.

– **OM MAN HÅRDRAR** det kan man säga att journalister beundrar forskare medan forskare föraktar journalister. Det är ibland som ett sadomasochistiskt förhållande, säger MarieLouise Samuelsson, frilansjournalist.

Nyligen kom en undersökning som stiftelsen Vetenskap & Allmänhet (VA) gjort tillsammans med Temo bland 550 journalister, som visar att nio av tio journalister har stort förtroende för forskare. En granskning som VA gjort av tretton tidningar visar att forskare och forskning överlag framställs positivt i pressen.

– Forskarna blir sådana hjältar. De lever av offentliga medel men är sällan ute i offentligheten. Det är lätt att tro att de är lite bättre människor än andra, men forskning handlar mycket om pengar och makt. Det är ibland en korrump-erad värld med intriger och halvfusk, säger MarieLouise Samuelsson.

HON HAR ARBETAT på den numera nedlagda tidningen Dagens Forskning, där

hon märkte att det är ovanligt att granska forskare på samma sätt som politiker.

– Forskare är otroligt ovana vid att bli ifrågasatta. Men det är principiellt viktigt

” Forskarna blir sådana hjältar. De lever av offentliga medel men är sällan ute i offentligheten. Det är lätt att tro att de är lite bättre människor än andra.

att dra in oppositionen i forskningen och inse att alla kanske inte håller med en forskare som påstår sig ha hittat något.

Att forskare gör vad de kan för att få anslag är inte så konstigt, anser hon, men att journalister så okritiskt går forskarens ärenden är mer problematiskt. Exemplet är många, och hon vet forskare som skämtar om att ringa ett visst nyhetsprogram när de vill föra ut något.

– Vi tror att forskaren alltid är ute i goda syften. De ska bota sjukdomar, och hur ska vi klara världsproblemen om inte forskarna gör det? Journalister är sällan naturvetare och har vitrocksrespekt.

Ett exempel som hon nämner är Björn Olsen som nyligen fick uttala sig om fågel-

influnsan och smittskydd i medierna.

– Vad inte många vet är att han är en drivande kraft för att få en vaccinfabrik till Kalmar.

VETENSKAPSJOURNALISTIKEN påminner om sportjournalistiken i sin okritiskhet, menar hon. Vi hejar på Sverige i alla lägen och missar rätt ofta dopingfallen.

– Vi får inte förfalla åt sportjournalistiken för forskning är inte underhållning.

En kombination av lättja, överdriven respekt och tradition ligger förmodligen bakom de låga ambitionerna och det faktum att samma vetenskapliga företrädare intervjuas om och om igen. Journalister kan aldrig bli lika insatta i ämnet som forskaren, men de kan granska strukturerna, maktspelen, var pengarna kommer från och ställa grundläggande forskningsmetodiska frågor om urval, bortfall och felmarginaler.

Bara att granska maktspelen i den strängt hierarkiska forskarvärlden kan ge stoff åt många läsvärda artiklar.

– Under tiden på Dagens Forskning strömmade så många tips om intriger och oredighet in på redaktionen att det var som att hitta ett svampställe.

En bevakning som liknar den politiska tycker hon vore mer rimlig och det är också så hon försöker arbeta. Att ringa

runt till fler forskare inom ett område för att få fler aspekter belysta är inte särskilt arbetsamt ens om de verkar utomlands. Ett kontaktnät av insatta, erfarna forskare som kommit så långt i karriären att de inte behöver bry sig om sin position kan också vara till hjälp. Och ett förhållningssätt som innebär lite mindre av respekt och tro på att forskning alltid tjänar goda syften vore också på sin plats.

– **DET HANDLAR OM** så mycket makt och pengar i form av offentliga medel att bevakningen måste bli mer kritisk. Forskning borde vara rena julkalaset för journalister.

Marina Ghersetti, forskare och lärare på JMG, anser att journalister vet för lite om forskningsprocessen för att kunna ställa rätt frågor, och att forskare är för dåliga på att dela med sig av kunskaperna.

– Forskare tycker ofta att journalister är kritiska på fel ställen. Det beror på att de inte förstår mediernas logik.

Precis som i en risig relation efterlyser hon ansträngningar från båda håll för att få till en bättre dialog.

– Vi forskare borde bemöda oss om att förklara hur vi arbetar och inte bara uppehålla oss vid resultaten. Då får journalister möjlighet att ställa bättre frågor. Nu tycker vi att journalister ofta bara skrapar på ytan och inte får med de viktigaste resultaten. Forskare borde också bli lite duktigare på att presentera sitt material.

HON TYCKER ATT journalister har för stor respekt för siffror, och att forskare är överdrivet rädda för att journalister ska ifrågasätta resultaten.

– Det är orimligt att kräva av allmänreportrar att de ska kunna sätta fingret på vetenskapliga svagheter. Däremot ska de känna till att det finns många fallgropar i forskningsprocessen och kunna ifrågasätta urval och metod.

Frågan är då om det inte går att ge studenterna de nödvändiga kunskaperna i journalistutbildningen.

– Inom den tidsram vi har är det så mycket de ska lära sig, men vi försöker att ge dem verktygen för att vara mer kritiska till hela forskningsprocessen och inte bara till resultaten. De får lära sig att så här ser det ut och det här ska man vara kritisk till.

Ullastina Ewenfeldt, studierektor på JMG, menar att både källkritik och kritik av metodik är väsentliga inslag i utbildningen.

– Källkritik är en av våra hörnpelare. Men forskare har ofta ett övertag gentemot journalister i kraft av sin sakkunskap. Om han eller hon har ägnat 20 år av sitt liv åt forskning är det inte lätt för journalisten att skjuta resultaten i sank.

Fotnot: Stiftelsen Vetenskap & Allmänhet har som syfte att underlätta kontakterna mellan forskarvärlden och allmänheten.

Anne får barnen att ta ton

Får årets körledarpris

Anne Johansson leder här Brunnboskolans musikklasser.

Julen är en hektisk tid för Anne Johansson. I början av december var hon i Åbo med sin flickkör från Brunnbos musikklasser. Några dagar senare ledde hon två julkonserter i Johannebergskyrkan där alla elever från Brunnboskolans musikklasser medverkade. Sedan var det dags för jultraditioner på GöteborgsOperan.

Nyligen fick hon årets Johannes Norrby-medalj. Det hör till det finaste en körledare kan få.

ANNE JOHANSSON är lektor vid Musikhögskolan och undervisar i musikdidaktik och musikmetodik. Men hon är också lärare i Brunnboskolans musikklasser där eleverna har musik på schemat varje dag.

– Det är en suverän kombination, berättar Anne Johansson. Musikhögskolans studenter kommer till Brunnboskolan för att lyssna på min undervisning och öva på mina klasser. De uppskattar att de har en lärare som faktiskt vet hur barn ser ut och att de kan diskutera undervisningen direkt i anslutning till lektionen. Och för Brunnboskolans elever är det naturligtvis spännande att få träffa Musikhögskolans studenter. Hade inte mina båda tjänster kunnat kombineras så bra hade jag inte orkat – det är jätteroligt med alla barn och ungdomar, men det kräver mycket energi också.

Anne Johansson har gjort mycket för barn- och ungdomskörerna i Sverige genom åren. Bland annat var hon med och startade Brunnboskolans musikklasser 1985, de första musikklasserna i Göteborg. Hon medver-

kade också i skapandet av Ung i kör, en förening för barn- och ungdomskörer, och var ordförande i flera år på 1990-talet. Och genom sina studenter på Musikhögskolan är hon med och påverkar musikintresset i hela landet.

– **JAG HAR ALLTID** älskat att sjunga i kör. Bland annat var jag med i Gösta Ohlins vokalensemble och bildade Brunnboskören för 25 år sedan där många av mina före detta elever är med. Tyvärr finns det ofta inte så mycket resurser för körverksamhet på skolorna

” Det är en suverän kombination. Musikhögskolans studenter kommer till Brunnboskolan för att lyssna på min undervisning och öva på mina klasser.

vilket gör det svårare att engagera barnen. Men i Brunnbos är det inga problem att hitta intresserade elever. De kommer till mig på håltimmar och raster och vill gärna vara med även om de inte har lektion. Det kan dock vara lite svårare att få med pojkarna.

I bästa fall brukar en tredjedel av körmedlemmarna vara pojkar.

– Å andra sidan kan det vara ganska lagom. När det gäller högstadiungdomar kan fyra basar mycket väl väga

upp flera flickröster, de hörs ju mycket starkare.

Att vara körledare för barn skiljer sig ganska mycket från att leda vuxna.

– När jag är med barnen måste jag hålla igång hela tiden, det får inte bli några döda stunder. Det är jobbigt men väldigt roligt. Barnen sjunger så fint, säger roliga saker och tänker på ett annat sätt än vuxna. Med mina studenter från Musikhögskolan däremot kan jag diskutera och analysera olika problem, vilket är väldigt skönt som omväxling.

Brunnboskolans kanske mest populära konsert är julkonserten i Johannebergskyrkan.

– **DÅ ÄR ALLA** elever från musikklasserna med, cirka 170 barn och ungdomar, i ett väldigt Luciätåg som går runt hela kyrkan. De sjunger traditionella julsånger och har en mycket avancerad repertoar och avslutar alltid med Händels fantastiska Halleluja. Konserten är så populär att vi numera ger den två gånger.

Johannes Norrby-medaljen delas ut av Akademiska kören i Stockholm. Den förste pristagaren var ingen mindre än Eric Ericson. I motiveringen står bland annat att Anne Johansson får utmärkelsen för att hon ”med höga konstnärliga ambitioner envetet drivit utvecklingen av barn- och ungdomskörsvärlden både som dirigent och pedagog vid Musikhögskolan i Göteborg”.

– Tänk att man kan få pris för att vara enveten! Men det måste man vara, särskilt barn har rätt till engagerade människor omkring sig.

Eva Lundgren

Hallå där...

... lokalvårdschef Maritha Svensson! Lokalvården vid GU ligger långt framme när det gäller miljöanpassade städmetoder. Berätta!

– Vi använder oss av torra eller fuktiga städmetoder vilket innebär att vi inte behöver slabba särskilt mycket med vatten. Det sliter mindre på golvytorna och blir faktiskt renare. Vattnet lägger sig nämligen på golvet och drar därmed till sig smuts och bakterierna frodas i den varma, fuktiga miljön. Fastighetsägarna har berömt städningen i flera hus exempelvis för att vi underhåller linoleummattorna så väl. Därmed minskar förhoppningsvis underhållskostnaderna. Självklart använder vi miljömärkta kemikalier.

Har det blivit lättare att arbeta miljöanpassat vid GU på senare år?

– Jag tycker att intresset ökat framför allt nu under hösten. Det beror sannolikt på det miljöcertifieringsarbete som pågår vid GU. Vi arbetar ju faktiskt med de anställdas och studenternas arbetsmiljö och de flesta tycker nog att det är viktigt.

Är GU svårstädat?

– Det är olika. Fastighetsavdelningen har 100 anställda lokalvårdare som tillsammans städar cirka 305 000 kvadratmeter lokalyta. Det är klart att det inte ser likadant ut överallt. Generellt sett är nya och nyrenoverade lokaler lättare att städa än gamla.

Tycker du att GU:s anställda och studenter är bra på att hålla rent och snyggt?

– De anställda brukar inte vara några problem. Skulle det vara något som inte fungerar får man ju säga till. När det gäller studenterna finns det alla varianter – en del slänger sina muggar på golvet medan andra är mycket noga.

– För några år sedan roade jag mig med att ibland tömma någon av lokalvårdens säckar för att se vad som fanns där. Innehållet bestod till 60 procent av återvinningsbart papper! Det var ju inte särskilt bra. Så jag tänkte göra om undersökningen snart igen. Förhoppningsvis har miljömedvetenheten ökat så att jag inte hittar särskilt mycket papper bland soporna längre.

Lena Johannesson, professor i konst- och bildvetenskap

Magnus Mörck, docent i etnologi

Dennis Töllborg, professor i rättsvetenskap

Sofia Lodmark Wallner, adjunkt på HDK

KLÄDER - en fråga om uttryck

text: KAJSA ASKLÖF foto: GÖRAN OLOFSSON

När det gäller klädsel finns det två tydliga trender bland personalen på universitetet. De som klär sig strikt och de som inte gör det. Klädkoden varierar mellan institutionerna, liksom åsikterna om dem. En del anser det strikta vara sprättigt, medan andra anser att de kavajlösa ser ut som vildar från skogen.

Båda grupperna anger samma skäl för att klä sig som de gör – respekt gentemot andra.

VI VILL GÄRNA tro att vår goda smak är vår högst personliga, men egentligen är vi oerhört förutsägbara. Utifrån utbildningsnivå och inkomst går det att gissa hur preferenserna ser ut med hög sannolikhet, och inne på universitetet är vetenskapligt område en god vägvisare. Bourdieu har i boken *Homo Academicus* beskrivit universitetet som en levande organism med självskrivna regler vars främsta mål är att bevara sig själv. Här råder en speciell balans mellan vetenskaplig och social kompetens. Den som ska lyckas med en akademisk karriär ska helst ha rätt bakgrund och tala samma verbala och kroppsliga språk som makt-havarna. Det handlar om saker som humor, vanor, ordval, gester och kläder.

- UNIVERSITETET ÄR FULLT av koder man inte får uttala. Det är extremt präglad av att du ska låtsas att du inte är någon, men genom att vara nonchalant visar du att du är någon, säger Lena Johannesson, professor i konst- och bildvetenskap.

Hon tror att det bland annat hänger ihop med den modernistiska synen på en intellektuell som en som inte ska bry sig om världsliga saker. Själv lägger hon numera större vikt vid sin klädsel än när hon var yngre, och anser att det är ett sätt att acceptera sin kropp i livets alla åldrar. Att klä sig fint är ett sätt att visa dem man möter respekt, inte minst studenterna. Hon önskar ibland att lärarkåren kunde klä sig lite mer sofistikerat – De tror sig tillhöra ett slags intellektuellt avantgarde och ett avantgarde ska aldrig vara imponerat eller gå samhället till mötes.

DETTA GÄLLER FRÄMST män, som hon anser inte sällan ser ut som om de kommit in direkt från skogen. De personifierar konstnärsmyten som någon som lyckats vara kreativ på egen hand.

– Om du inte är bunden av sociala konventioner utan är en vilde så är du desto briljantare. Det är ett sätt att framhålla din egen exklusivitet.

– Att inte bry sig om sitt yttre är en slags asketisk norm, fast lunsig. Inom vissa ämnen får man nästan inte klä upp sig utan ska ha säckiga jeans, fula skor och tröjor som inte tvättas. Det är inte klokt med alla vuxna som ser ut som femåringar. Men meningen är väl att de ska uttrycka en slags frihetsnorm.

Just 40-talisterna tycker hon är speciellt noga med att leva fram den ”radikales enkelhet”.

– Min illvilligaste analys är att ju mer vänster du är vid GU desto mer ska det synas i kläderna. Själva makten sitter

i dem. Hjärnans briljans är det viktiga och bryr du dig om dina kläder så har du sålt ned din hjärna en smula. Jag kan vara hur radikal som helst, men så länge jag klär mig strikt får jag vara beredd på motstånd.

FÖR OVE SERNHEDE, professor i socialt arbete, är det också självklart att det finns olika betydelsefulla koder i den akademiska världen knutna till komplexa mönster av klass, bakgrund, ålder och inställning.

– Klädseln är avhängig om man ser sig själv som en del av den akademiska traditionen eller mer som en utbrytare. Med kläder placerar man sig själv på en slags karta som visar vem man är i förhållande till akademien och andra som företräder andra akademiska traditioner. Det är en distinktions- och speglingsprocess som talar om vem jag är och vem jag vill bli bekräftad som.

Han nämner Sven-Eric Liedman som ett exempel på en person inom akademien som vill kommunicera och därför väljer att inte klä sig formellt.

– Sven-Eric Liedman är en av de absolut mest ansedda på universitetet och hans klädsel är aldrig formaliserad. Klädsel och person är ett – han representerar något i sitt tänkande. Det är som om han säger att jag har visserligen skrivit 20 böcker, men jag kan ändå vara klädd som du och vi kan prata med varandra. Jag behöver inte upprätthålla en distans.

I stort sett alla verkar vara överens om att kvinnor förhåller sig friare till sin

klädsel och dessutom är mer innovativa. Ove Sernhede menar att eftersom den akademiska världen har varit så utpräglat manlig har kvinnor fått ta andra positioner än männen och har större önskan på att förändra den.

– Kvinnor som kommer in i denna miljö är kanske inte så intresserade av att framställa sig på ett strikt kvinnligt sätt.

På 1970-talet när Ove Sernhede kom in på universitetet bar alla manliga professorer kavaj, slips och vit skjorta. Nu när han själv är professor klär han sig som han alltid har gjort i denim. Om han bär kavaj så är den av skinn eller manchester, och någon slips äger han över huvud taget inte.

– Jag tillhör den generationen som kom in på universitetet utan att ha någon bildningstradition bakom mig. Jag var den förste i min släkt som läste på universitetet, och ser universitetet som en arena som står i utvecklingens tjänst mer än i traditionens.

ATT KLÄDKODEN skiljer sig åt mellan fakulteterna är det ingen tvekan om, och att Handels och Sahlgrenska akademien utgör den mest strikt klädda delen av skalan. En som inte annammat den delen av kodsystemet är Dennis Töllborg, professor i rättsvetenskap. Bland alla kavajer och slipsar hävdar han rätten att gå klädd i tröjor och jeans.

– Jag tycker att jag klär mig väl. Om andra vill gå runt i hängiga brallor och fula slipsar och kavajer respekterar jag det, men då får de också acceptera mitt val av klädsel, säger Dennis Töllborg.

Gunnar Svedberg, rektor

Michael Olausson, professor i transplanteringskirurgi

En gång var han som föreläsare inbjuden till Bachelors Club och valde då att bland idel slipsklädda män tala om just detta. Han framhöll då att ett skäl till att avstå strikt klädsel var just att göra motstånd mot allt det ytliga som tilläts breda ut sig på bekostnad av djup, även på universitetet.

– Det kan man tycka är barnsligt, vilket de gjorde, för de klädde sig enligt normen, men det är väldigt allvarligt om de med slips får låna på banken men inte de med turban. Kläder är ett ytfenomen som har stor betydelse.

HAN HAR SVÅRT för den sortens hyckleri som innebär att väluppfostrade och välklädda människor som är nogga med att föra sig på fina middagar, kan bete sig i princip hur oetiskt och omoraliskt som helst i rättssalen. Social kompetens innebär för honom allt för stor andel hyckleri och lögn, även om han inser att livet skulle bli behagligare av att bete sig så som omgivningen tycker är bekvämt.

– Vi gör det för att vi inte orkar ta strider hela tiden, men faran är att vi prioriterar yta framför djup. Därför finns det anledning att göra motstånd. Men i grund och botten bär jag inte kostym av samma skäl som jag inte har cykelhjälm. Jag känner mig löjlig i det.

Genom att inte klä sig flådigt och inte köra omkring i en exklusiv bil utsätter han sig för vardagsprövningar han inte hade fått möta annars.

– Jag lär mig saker som Bodström och Hellsvik inte tror finns. Det är viktiga erfarenheter som jag kan rekommendera

alla dem som går på cocktailpartyn.

Magnus Mörck, docent i etnologi, menar att anledningen till att Handels är en mer uppklädd plats beror på att de har med affärsvärlden och klienter att göra.

– Där handlar det ofta om snabba möten och då är det viktigt att ha kontroll över det intryck man gör. Med sin klädsel måste man inge förtroende och visa att man kan ta hand om alla de där pengarna man får i uppgift att sköta.

Annars anser han att normen för akademikern är som i medelklassen fast mer diskret.

– Det hänger ihop med att man vill visa att det är enbart tankekraften man bygger sin ställning på. Här på Centrum för konsumentvetenskap är vi bara forskare så här är det nedklätt. Vi ska visa att det bara är hjärnans kraft som håller oss uppe.

ÄVEN MAGNUS MÖRCK framhåller att det finns ett asketiskt drag bland de universitetsanställda och menar att det har att göra med att det finns två sidor av borgerligheten som Bourdieu brukade framhålla, de nyrika och de intellektuella, och att det inte råder någon tvekan om vilken kategori man vill tillhöra om man är akademiker.

– Det ska inte vara för mycket smycken, smink och volanger. Vi måste skilja oss från de nyrika bilhandlarna.

Däremot går det bra att klä sig dandyaktigt och på så sätt sätta sig över normerna på ett fräckt sätt. Det är också helt ok att klä sig världsfrånvänt som Einstein och vara ett original. I varje fall för män.

– Toleransen för män är större. En mysig gammal tomteprofessor säger man inte så mycket om, men det skulle man göra om det var en kvinnlig professor som hade tröjan bak och fram. Det finns högre krav på kvinnor att de ska spegla den rådande könsordningen.

Få personer bland lärarna går till jobbet i latexoverall eller kortkorta kjolar. Att avvika från gruppen är inte tryggt och undviks av den som inte vill att uppmärksamheten ska försvinna från det man vill bli sedd som.

– Klädsmaken på Humanisten är mer avspänd och alldaglig. Om man ska forska om vanliga människor vill man inte se ut som en sprätt. Sådana som jag går i barnkläder – tröja och jeans.

DET AVSPÄNDA MODET, eller leisure-stilen, började komma redan vid förra sekelskiftet och hade sina förebilder från tennis, segling, golf och arbetarnas kläder. Idrottsmodet skulle visa den fria och rörliga kroppen, och även mentalt skulle man vara rörlig och läsa nya sorters romaner som höjde sig över konventionerna.

– Sportmodet var den zon där man fick experimentera med den rörliga kroppen. Det var förknippat med frihet, demokratisering, kvinnofrigörelse och konsumtionssamhälle.

Magnus Mörck konstaterar att somliga visar respekt genom att klä upp sig medan andra gör det genom att klä sig mer avspänd. Ett exempel är första majtågen. Arbetare har alltid klätt upp sig på första maj, men när medelklassen började tåga med så klädde de ned sig av respekt för de riktiga arbetarna.

MICHAEL OLAUSSON, professor i transplanteringskirurgi, tillhör gruppen strikt klädda som klär sig som han gör av respekt för alla de politiker, näringslivsrepresentanter och politiker han möter.

– Jag känner att det är artigt mot dem jag träffar att vara något så när välklädd. När jag själv är ute och åker blir jag lite gladare om de jag möter är välklädda. Det visar att de tänker på hur de ser ut och tycker att det är viktigt.

När han var yngre gick han alltid klädd i sjukhuskläder, men i samband med att han fick en ny fru fick han också en ny stil.

– Hon la märke till en massa saker som jag köpte rätt av.

Sofia Lodmark Wallner, adjunkt på designkandidatlinjen på HDK, hade ett motto när hon själv gick på skolan: Livet är för kort för att klä sig trist. Det anser hon fortfarande.

– Kläder är kommunikation. Det är ett pussel man lägger, men ett roligt pussel. Självklart är det mycket identitetsbyggande. Jag tycker att det påverkar humöret också. Om jag är på dåligt

humör och tar på mig något kul så känns det rätt.

I hennes yrke är det viktigt att förstå trender, hur konsumtionsvaror fungerar och vad de gör med människor. Som lärare måste hon göra klart för sig hur hon och skolan ska förhålla sig till design i en marknadsekonomi där en mobil är ett smycke och en viktig del av identiteten.

– Vill vi vara en del av det, eller vill vi att studenterna ska komma ut med ett mod och en tro på att de kan förändra den samtid de lever i? De måste både förstå och få verktyg att förändra.

En identitet byggs upp av kultur, koder och symboler, anser hon. Om kulturen förändras, som den gör när vi står inför ett generationsskifte, så ändras koder och symboler också.

– Jag tror att vi kommer att se ett stort paradigmskifte. Vi bygger referensrammar på ett helt annat sätt än 40-talisterna gjorde. Partitillhörighet och socialgrupp styr inte klädkoder på samma sätt längre.

Universitetets överhuvud, rektor Gunnar Svedberg, går nästan alltid klädd i kavaj, skjorta och slips till sitt ämbete.

– Jag uppfattas som den främste representanten och då tycker jag att jag ska vara klädd så att jag kan representera ett gammalt fint universitet.

Däremot tror han inte att hans klädsel är normbildande, till det är universitetets anställda allt för oberoende. Och han är heller inte kritisk till att andra klär sig mindre strikt.

– Några sådana blockeringar har jag inte. Jag noterar vilka kläder folk har, och lägger märke till vissa som alltid går snyggt och medvetet klädda, men lägger ingenting i det. Fast det är som min morsade: Hel och ren ska man vara. Det är grunden.

HEL OCH REN är grunden även för Sven-Eric Liedman, professor i idé- och lärodomshistoria. För övrigt är han tämligen likgiltig för vad han tar på sig.

– För det mesta när jag köper kläder är min fru med och hennes råd brukar jag följa.

När han kom ut i arbetslivet för snart 40 år sedan var han kulturredaktör på Sydsvenskan i Malmö och där var alla anställda män tvungna att bära slips. När han senare övergick till olika docentvikariat i Lund ändrades klädstilen radikalt.

– Det var skönt att man kunde tänka på viktigare saker än att lägga en strypsnara runt halsen. Naturligtvis finns det en kod också i hur jag klär mig. Jag försöker att inte barrikadera mig bakom en fin kostym. Kostymen kan jag ha på fester men inte när jag arbetar.

För GU i tiden – några tankar om vårt universitets emblem

DET LIGGER I universitetets natur att ständigt vara uppmärksam på sig självt och på det samhälle universitetet verkar i. Sedan en tid är det emblemet som har kommit i förgrunden. Det har mött kritik, och en formgivare har haft i uppdrag att arbeta fram ett alternativ. Jag har fått frågor om hur jag ser på saken.

Kritiken har riktat in sig på att emblemet är gjort för en annan tid än vår. Men eftersom "vår tid" har ett ständigt föränderligt innehåll, är konsekvensen av en sådan hållning, att man måste göra nya emblem med inte alltför långa mellanrum. Man har väl ändå inte så höga tankar om sin egen tid, att man räknar med att dess opinioner skall bli bestående för all framtid. Perspektivet framåt och bakåt måste ha en helt annan dimension.

EMBLEMET ANGES OCKSÅ vara grafiskt svåränvänt på webben. Har man varit med några år, så vet man emellertid med vilken rasande fart elektroniken och dess tillämpningar utvecklas. Att som argument för att byta emblem ta till kvalitetsläget vid en viss tidpunkt i denna snabba process är alldeles ohållbart.

Generellt finns det dessutom anledning att påminna om grundregeln för ändringar. Den innebär att man måste vara fullständigt övertygad om att det man ändrar till är klart bättre än det man har.

En viktig utgångspunkt för betraktandet är att universitetets emblem inte är en avbildning av någon hållristning. Bilden är i stället ett självständigt konstverk vars motiv är inspirerat av hållristningarna i trakten. Vad vi ser är beroende av konstnärens intentioner och vår egen upplevelse.

VAD SKEPPET BETRÄFFAR fanns det båtar för olika ändamål också i gammal tid: handelsfartyg, krigsfartyg, lustjakter osv. Det mest kända fyndet är Osebergsskeppet från trakten av Tönsberg vid Oslofjorden, förvarat på Bygdøy i Oslo. Detta vackra skepp med sina höga och rikt dekorerade stävar var ett slags lustjakt vari en högättad kvinna hade gravlagts. I universitetets emblem läser jag in ett okrigiskt skepp, kanske med ceremoniellt bruk.

Bildens människogestalt har ingen markerad könskaraktär. Den kan ses som en allmän försvarare av vetenskapens och utbildningens stora värden. Gestalten höjer

ett föremål mot skyn i en gest som ju rentav påminner om den vi finner hos Frihetsgudinnan, det konstverk som Frankrike lät utforma och skänkte västerut.

Framför gestalten ser vi en sköldliknande rund skiva. Den leder tankarna till solskivan, som genom sitt ljus och sin värme har varit aktuell i alla tider. Solsymboler spelade en viktig roll i hållristningarna och i våra äldsta myter.

UNDER ALLA OMSTÄNDIGHETER knyter motivet alltså an till västsvensk konst och andlighet under seklernas lopp. Genom igenkännande placerar det också emblemet bärande, Göteborgs universitet, i ett internationellt världsarvs-perspektiv. Hur många universitet kan tillgodoräkna sig något sådant?

Om man öppnar sig för ett seende av den här typen, finner man att konstnären Nils Wedel har åstadkommit ett verk som det är väl värt att solidariserar sig med, oberoende av vid vilken tidpunkt man råkar betrakta det.

Sture Allén

F.D. REKTOR VID GÖTEBORGS UNIVERSITET

Universitetets identitet handlar inte bara om form

DET VAR BEFRIANDE att i GU Journalen nr 5 läsa Jan Lings kritiska tankar om arbetet med att ersätta GU:s traditionella sigill med en logotyp. Ling hänvisar bland annat till en artikel i GU Journalen nr 4, där en av formgivaren Eva Engstrands utgångspunkter för förslaget till logotyp sägs vara att akademiker i dag "jobbar inte i första hand för universitetets mål utan har egna syften där GU blir som en arena för privata ambitioner".

Längre bort från GU:s vision – den som antogs av universitetsstyrelsen 1997 på Jan Lings tid och som var en ledstjärna också för Bo Samuelsson – kan man knappast komma. I visionen står exempelvis: "Utbildning och forskning är inte mål i sig utan medel för att förbättra oss alla som människor och göra världen bättre att leva i".

Samtidigt var artikeln om formgivarens tankar bakom den nya logotypen tillsammans med Lennart Weibulls svar till Jan Ling klargörande. Jag har länge varit konfunderad över hur arbetet med "identitet och image" bedrivs. Varför har det inte kommit några signaler om att Rådet för identitet och image vill ta tillvara och sprida kunskap om den GU-identitet som faktiskt finns i form av GU:s historiska bakgrund och nu levande verksamhet? Vi har mycket att vara stolta och glada över, sådant som är fortsatt relevant både idag och för framtiden.

GU:S SIGILL TILLKOM 1954, när vi blev universitet. Den del av kritiken som handlar om att det är svårt att göra rättvisa åt sigillet på webben, kan vi bortse från. Tekniken förbättras hela tiden. Valet av ett hållristningsmotiv har säkert samband med att Göteborgs universitet vid tillkomsten inte bara var en angelägenhet för Göteborg. Det var också en markering av att GU var det första universitetet inom det, historiskt sett, akademiskt underförsörjda västsvenska området.

Hållristningsmotivet är på ett sätt absurt. Under bronsåldern fanns det inga universitet. När GU vid skapandet av sigillet grep tillbaka till bronsåldern, handlar det för mig om att när vi väl fick ett universitet i Göteborg sökte GU både en regional förankring och en historisk legitimitet – så långt tillbaka som möjligt. Då blev bronsåldersristningarna intressanta, som en markering av att också det västsvenska området har djupa historiska traditioner. Det kan ses som en hyllning till det tänkande och den kunskapsbildning som fanns och förmedlades i Västsvetige, före skriftspråkens och universitetens tillkomst.

När sigillet med en mansperson tillkom stod inte jämställdhets- och jämlikhetsdebatten högst på samhäl-

lets dagordning. Bronsåldersristarna avbildade av någon anledning oftare män än kvinnor. Utifrån att kön i dag ses som en kulturell konstruktion och vi inte vet hur den västsvenska bronsåldersmänniskan såg på kön, kan vi välja att tolka bilden på sigillet som en homosexuell man. I strid med den kanske också då dominerande heteronormativiteten höjer han yxan i skydd av skölden och ger sig på skeppet ut i världen för att förmedla en vidare kunskapsyn. Vi vet inte. Det enda vi vet är att sigillet inrymmer möjligheter till tolkningar som snabbt gör bilden politiskt och vetenskapligt korrekt – om det nu är vad vi söker.

GU:s sigill är särpräglad – därför är det mer gångbart och synligt på en akademisk och samhällslig mediemarknad än ytterligare en välbesläktad bokstavskombination. Det är inte fel av ett universitet att med sitt sigill uttrycka tillhörighet, ställa frågor och stimulera fantasin.

Viktigast, som jag ser det, är en universitetsanda eller identitet som inte i likhet med förslaget till ny logotyp sätter fokus på det individuella karriärtänkandet utan värnar om den positiva GU-identitet som faktiskt finns i det som gjorts och görs vid vårt universitet. Då kan vi också lägga de många miljonerna som ett byte till en trendig och sant daterad logotyp kostar på undervisning, forskning och tredje uppgiften. För att synas i staden, som Lennart Weibull framhåller som ett behov, vilket jag instämmer i, kan vi flagga med vår annorlunda, stridbara och världsomseglande bronsåldersmänniska, skriva och berätta om GU för våra studenter samt återuppväcka Universitetshörnan.

OM ALLA PENGARNA som Rådet för identitet och image är beredda att satsa på att riva ner en existerande identitetssymbol inte kan kanaliseras till utbildning, forskning och tredje uppgiften – de underförsörjda verksamheter som utgör grunden för den existerande, ologiserade (sic) identiteten – skulle jag önska att man och kvinna tänkte i "nya" banor och sökte förmedla kunskap om GU:s existerande identitet, vare sig det sker i läckra böcker, mangaserier eller dramatiska dataspel. Också i det avseendet är den nuvarande symbolen mer fylld av innehåll än den globala googlevärldens dryga 31 miljoner nedslag på sökordet GU. Utan att ha sett förslaget till logotype tror jag ändå gärna att Eva Engstrand är jätteduktig som formgivare, men vårt universitets identitet – och image – handlar inte bara eller främst om form.

Birgitta Skarin Frykman

PROFESSOR I ETNOLOGI, F.D. PROREKTOR VID GU

Lägg av!

JAG LÄSER I det senaste numret av GU Journalen att GU:s logo inte står för "de värderingar som bör präglade ett öppet och modernt universitet", utan att det bör ändras. Jag instämmer helt i Jan Lings synpunkter: KLÅFINGRIGHET. Hur mycket lägger GU ut i konsultarvode/medarbetarlön på den "förbättringen"? Uppsala universitets logo är ännu mindre "datorvänlig" med sina snedstreck. Skulle Uppsala universitet (eller för den delen andra välkända och gamla europeiska universitet) av den anledningen ändra sin logo? För att förstå Uppsalas logo måste man dessutom veta vad "Veritas" betyder. Hur många studenter/lärare vet det? Jag säger som jag skulle ha sagt till ett av mina barn: Lägg av! Sluta!!!

Ove Lundgren

PROFESSOR EMERITUS

Replik:

Angående arbetet med en ny logotyp vill Rådet för identitets- och imagefrågor hänvisa till Margareta Wallin Petersons text i rektors ruta som finns i detta nummer av GU Journalen.

Boktips

Tio år efter Daytonavtalet

EN TEXT FRÅN Daytonseminariet på Jonsereds gård i år i regi av Göteborgs universitet, inleder nya antologin *Daytonavtalet – monster eller mönster? Röster om Balkan*. Det är Folkuniversitetets Akademiska Press som ger ut boken tio år efter att Daytonavtalet skrevs under. Texterna behandlar diskussionen då avtalet kom till stånd och debatten som förs idag. Bland författarna finns Per Cramér, Marita Eastmond, Björn Hettne, Helena Lindholm Schultz, Martin Peterson och Andrea Spehar från Göteborgs universitet liksom bland andra Jan Eliasson, ordförande i FN:s generalförsamling och Eric Östberg, tidigare chefsåklagare vid Haag-domstolen.

Låt bli vårt sigill!

MED BEDRÖVELSE och ilska har jag i GU Journalen tagit del av tankarna på att ersätta Göteborgs universitets sigill med en bokstavslogotyp. Planerna präglas av trist historielöshet. Jag, och många med mig, uppfattar sigillet helt annorlunda än Eva Engstrand och Lennart Weibull tycks göra. För mig har universitetets emblem enbart positiv symboladdning. Det är vackert och stilfullt. Jag känner mig helt enkelt stolt när jag använder emblemet i olika sammanhang, och jag har många gånger mötts av positiva och intresserade kommentarer när jag haft med det i föreläsningar och presentationer utomlands.

De bohuslänska hällristningar som inspirerat motivet är uppförda på världsarvslistan. Motivet ger anknytning till västsvensk identitet och kulturell tradition bakåt. Sett i det perspektivet känns Lennart Weibulls bekymmer över mansfiguren på bilden som enbart tröttsam politisk korrekthet.

RÅDET FÖR identitets- och imagefrågor sägs i första hand pröva "ett alternativ där bokstäverna GU är grunden". Låt mig, som har ena benet i sjukhusvärlden, komma med en varnande parallell. När Sahlgrenska universitetssjukhuset bildades för ett tiotal år sedan introducerades en logotyp byggd på bokstäverna S och U (följt av en punkt som skulle symbolisera koncentration). Det viktiga är inte att logotypen redan från början uppfattades som ful och själlös. Den

viktiga lärdomen är att den "moderna" logotypen redan efter ett par år kändes passé.

För några år sedan fanns tankar att modernisera Lunds universitets emblem. Det rörde sig inte om att ersätta emblemet med en bokstavslogotyp utan om en moderniserande renritning. Men lundensarna ville ha kvar sitt sigill, och så fick det bli. De lundensiska kollegorna fortsätter med stolthet att pryda sina alster med sitt traditionella emblem. Trots att det, med sitt lejon med bok och svärd, bär spår av universitetets tillkomsttid.

Låt också oss vid Göteborgs universitet få behålla det sigill vi är stolta över!

Göran Wennergren

PROFESSOR VID AVDELNINGEN FÖR PEDIATRIK

Satsning på sjöfart – och ekonomisk geografi

MATS EDVARDSSON i förra numrets "Notiser" förbisåg forskningen inom ekonomisk geografi (EG) och ekonomisk historia (EH). EH kan tala med egen röst och jag för endast EG:s talan. EG är gömd inom kulturgeografiska institutionen där den profilerar sig som ett yrkesorienterat och inte endast allmänbildande ämne, också i sjöfart. *Framtida hamnstrukturer* (1984) av Morgan Williamson och Bengt Holmgren har redan hunnit bli en klassiker. Relativt nya i bokformat är *Ports in Transition in Countries in Transition* (lic. avh., 2000) och *Baltic Sea Ports and Russian Foreign Trade* (dr. avh., 2003) av Alf Brodin, numera anställd vid Sjöfartsverket, samt *Operating Panamax Dry Bulk Carriers on the Seven Seas* (2001) och *The Geographical Foundations of Dry Bulk Shipping* (2005), tillgängliga på undertecknads webbsida www.ristolaulajainen.com. I Panamax-boken medverkade också docent Ann-Brith Strömberg, Chalmers och ekon. dr. Thomas Holgersson, Statistiska Institutionen (nedlagd; numera på Jönköpings Handelshögskola). Boken finansierades av Malmstenska Stiftelsen och är känd världen över. Det senare arbetet bygger på material från brittiska sjöfartsorganisationer, vars stöd fortsätter även i *The Geographical Foundations of Tanker (Dirty) Shipping* (2007/8). Ordet "Dirty" hänvisar till lasten, som är antingen råolja eller tung brännolja, och ingalunda till trafikens miljöeffekter som går att minimera i den omfattning mänskliga aktiviteters bieffekter går att minimera överlag. Verksamhetens positiva effekter får vi alla njuta av i takt med sjunkande vintertemperatur.

Risto Laulajainen

PROFESSOR EMERITUS (2002)
I EKONOMISK GEOGRAFI

Öppet brev till universitetets rektor

SOM ARBETSTAGARE på Sahlgrenska Universitetssjukhuset och oavlönad docent vid Göteborgs universitet är jag både chockerad och skrämmd av den omänskliga behandling som professor Lars Hamberger vid kvinnokliniken har utsatts för. Såvitt jag förstår väntar förhandlingar vid tingsrätten om professor Hamberger ska få någon lön för de år som han varit bortmodad från sin tjänst. Tiden har gått så att det har blivit för sent att ge honom upprättelse i form av att han får återinträda i tjänst. Endast lönen återstår nu att bräka om.

Jag vet att han har en fullmaktspromissur och därför inte kan avsättas med mindre än att han begär grova brott. Det yppade sig då ett gyllene tillfälle att få bort honom ur tjänst när han ansökte om tjänstledigt tills vidare av privata skäl. Detta "tills vidare" har universitetet tolkat som att det gäller till hans pensionering. För säkerhets skull har man då räknat med tiden ända fram till 67 års ålder. En sådan vantolkning har jag aldrig tidigare hört talas om. Tjänstledigt tills vidare har väl de flesta ansökt om någon gång. Det normala är att man är välkommen tillbaka, helst så snart som möjligt. Svårigheten brukar i stället vara att få tjänstledigheten. Man måste vara desperat angelägen om att bli av med professor Hamberger. Man måste fråga sig: Varför? Såvitt jag vet har han inte gjort något olovligt någonsin, men han har varit en skarp kritiker mot vissa av universitetets ledningens beslut och kanske sjukhusled-

ningen. Kan det vara kritik av sammanlagningen av tre sjukhus till ett som ligger honom i fatet? Hur obekvämt han än kan ha varit i sådana sammanhang så har han, liksom vi andra, grundlagsskyddad yttrandefrihet. Med tanke på att vi är många på sjukhuset som ibland anser oss ha anledning att anlägga kritiska synpunkter på vissa beslut uppifrån, skulle jag vilja ha besked om det är farligt att vara för kritisk till ledningen om man arbetar inom universitetet? Kan kanske nu också jag utsättas för hämnd och trakasserier för denna kritiska inlägg? Ska jag våga ansöka om tjänstledighet i framtiden?

Kan vi nu få ett rakt besked om vad som har gjort professor Hamberger så missgäglig? Är det bara ett för kritiskt sinne? Kanske rent av "samarbetssvårigheter", en anklagelse som är lätt att ta till. Gillbergrättegången var ingen framgång för universitetet. Det vore bäst att söka förlikning med Hamberger och undvika en rättegång till.

Jag har inga personliga bindningar till professor Hamberger och har faktiskt aldrig träffat honom. Mitt engagemang beror på att jag vill vara stolt över mitt universitet och vill inte se det ta till samvetslösa maffiametoder mot en enskild person, varken de mest lysande professorerna eller oss andra obemärkta arbetare på sjukhusgolvet.

Leif Dernevik

ÖVERLÄKARE, THORAXKIRURGISKA KLINIKEN, SU

Replik: Lars Hamberger framförde under 1999 till personalavdelningen en önskan att få lämna sin tjänst som professor och överläkare. Bakgrunden till detta var att han hade flera åtaganden utanför universitetet som han ville ägna sig åt. Lars Hamberger fick då av personalchefen information om att detta skulle innebära en kraftigt minskad pension för honom och han föreslogs att i stället vara tjänstledig fram till sin pensionering. Lars Hamberger och universitetet kom därför överens om att Lars Hamberger skulle vara tjänstledig fram till sin pensionering. Eftersom diskussioner fördes om att ändra pensionsåldern från 65 år till 67 år men någon beslut ännu inte var fattat, ville man inte skriva något slutdatum utan man skrev istället "tills vidare". Parterna var dock överens om att man med detta menade att tjänstledigheten skulle gälla fram till pensioneringen.

Lars Hamberger har senare velat upphäva tjänstledighetsavtalet och åter träda i tjänst. Detta ledde till en tvist som avgjordes av Arbetsdomstolen, som i sin dom i augusti 2002 konstaterade att det ingångna avtalet avsåg tjänstledighet fram till pensionsdagen och att ett sådant avtal inte kan sägas upp enbart av den ena parten.

Universitetet håller därför, med stöd av Arbetsdomstolens dom, fast vid det avtal som träffats.

Gunnar Svedberg

REKTOR

Vad ligger egentligen nordligast?

TILL UTBILDNING ÄR JAG samhällsvetare, men har genom arbetet drivits mot den naturvetenskapliga sidan; ja, jag har helt enkelt varit predestinerad att hamna där enär en lång rad av mina förfäder på fader- och moderlinjen varit praktiserande naturvetare. När jag i det senaste numret av GU Journalen fick se ett stort reportage om Tjärnö marinbiologiska laboratorium (TMBL), där detta placerades som universitetets nordligaste utpost, så värmdes det mitt nyvaknade naturvetenskapliga hjärta. Men den naturvetenskapliga hjärnan förhöll sig kall-sinnig: Nog borde Stenebyskolan i Dals Långed ligga längre norrut? tänkte jag. Med gnagande oro och tumstock begav jag mig upp till vårt eminenta universitetsbibliotek för att förvissa mig om hur saken förhöll sig.

På vanliga vägkartor såg det ut att kanske

bli dött lopp, möjligtvis att Stenebyskolan låg några hundra meter nordligare. Så jag fick tränga längre ner i kartografins hemligheter. "Grönsaksbladet", Lantmäteriets detaljerade karta, fick bli det verk som skulle avgöra tvisten. För att avgöra var TMBL exakt är beläget utgick jag från en mittpunkt som är belägen mitt mellan föreståndare Johannessons och administrative chefen Hagströms kontor, likaså försökte jag göra med Stenebyskolan. Men eftersom jag är okunnig om var rektor Lundmark sitter så fick det bli mer en punkt på måfå någonstans i mitten av skolområdet. Och min intuition visade sig riktig. En mätning mot latituderna i grönsaksbladet visade att Stenebyskolan ligger 1150 meter nordligare! Men en liten brun meridian som korsar de traditionella meridianerna verkar vara nyare och mer exakt än de gamla mätningarna. Denna gång

lyckades jag med tumstockens hjälp placera Stenebyskolan 5350 meter längre norrut i förhållande till mätningen vid 58 55' enligt det globalt anpassade SWEREF 99-systemet.

Så tyvärr – säger jag som kommer från den naturvetenskapliga fakulteten – så är det den konstnärliga fakulteten som står med universitetets nordligaste utpost. Fast detta gäller förstas bara universitetets fasta arbetsenheter. För botaniska institutionen är synnerligen verksam vid Latnjajaure fältstation i Abisko: enligt forskningschefen Ulf Molau stammar fem doktorsavhandlingar vid botaniska institutionen från forskning vid denna station. Och utan att konsultera tumstocken så hävdar jag bestämt att Abisko ligger nordligast!

Henrik Tallgren

FAKULTETSKANSLIET FÖR NATURVETENSKAP

Används våra forskningsmedel på rätt sätt rätt?

TRE MEDARBETARE till neuropsykiatern Christopher Gillberg vid Göteborgs universitet har åtalats för att ha förstört hans 30-åriga forskningsmaterial om damp. Det handlar om ett ovärderligt källmaterial, som Christopher Gillberg – trots beslut i domstol – vägrat utlämna för en utomstående granskning, inklusive Vetenskapsrådet. Det omfattar 17 års arbete av många högavlönade forskare, finansierade av skattebetalarna och ägt av universitetet.

En av de åtalade som, förutom Gillbergs hustru och en nära medarbetare, påtagit sig skulden, Kerstin Lamberg,

är av Christopher Gillberg anställd som "controller". Medlen för hennes anställning betalas av Allmänna arvsfonden vars uppdrag är att stödja en ideell verksamhet till förmån för personer med funktionshinder.

GILLBERG SÄGER att han inte kände till den planerade förstörelsen av materialet och att han blev förfärad när han fick kännedom om den (intervju i brittisk press: "I was, of course, unaware and devastated!"). Likväl belönar han sin controller med en förlängd projektanställning och höjd lön (över 35 000 kronor

– utan akademisk examen). Allmänna arvsfonden fortsätter att betala. Det utgör för 3-års projekt tid 1–2 miljoner kronor, långt mer än administrativt arbete enligt Arvsfondens stadgar får kosta. Så skildrar hon i alla fall sina arbetsuppgifter i polisförhören (offentliga handlingar), när hon inte håller på att förstöra vetenskapligt källmaterial – sin chefs livsverk!

FÖR ETT HALVÅR sedan dömdes Gillberg för domstolstrots till böter. Det är dock inte tänkt att han själv skall betala böterna, utan patientorganisationen

"Riksförbundet Attention" – en intresseorganisation till stöd för personer med adhd och damp – organiserar via sin hemsida en insamling till förmån för C Gillberg. Förbundet tar emot betydande bidrag inte bara från Allmänna arvsfonden, utan även från de sektorer inom läkemedelsindustrin som tillverkar bland annat de här aktuella centralstimulerande medlen. Nog bör vi kunna använda våra forsknings- och fondmedel till stöd för funktionshindrade på ett bättre sätt.

Michael Koch

DR MED, EPIDEMIOLOG, REGLÄK

Replik:

Vår personaltidning, GUJ, har under lång tid publicerat smädande angrepp på mig och dem jag arbetar tillsammans med. Denna gång är det dock ingen av GUJ:s egna medarbetare, utan Michael G Koch som hållit i pennan. Så vitt jag vet är denne originelle tänkare sedan tidigare mest känd för sitt stöd åt Jürg Haider (<http://www.buergergespraeche.ch/resolutionen/thats-the-way.html>) och för sitt grundlösa offentliga utpekande av prioriternas upptäckare, Nobelpristagaren Stanley B Prusiner, som en bluffmakare. Att ha adderats till listan över personer som Koch ogillar, bär jag därför med fattnings.

Eftersom GUJ verkar anse att Kochs synpunkter bör tas på allvar, finns det skäl att klargöra några saker:

– Göteborgsundersökningen om adhd/damp-grundmaterial var för länge sedan uttömt. En fortsättning var visserligen planerad, men omintetgjordes av den massiva smutskastningskampanjen mot vår forskargrupp.

– Något domslut om granskning av studien eller om något utlämnande av studien till Vetenskapsrådet har inte avkunnats av kammarrätten. Inte heller har Vetenskapsrådet inkommit med någon sådan begäran.

– **ATT GÖTEBORGS UNIVERSITET** skulle ha någon äganderätt till forskargruppens anteckningar har inte kunnat beläggas.

– Vad Christopher Gillberg verkligen sa i intervjun i British Medical Journal var: "I was completely unaware of the process... I am, of course, devastated by the

fact that the data had to be destroyed."

– Vad gäller mina anställningsvillkor har dessa avhandlats tidigare i GUJ nr 5/2004 respektive 6/2004. En lögn blir inte en sanning för att den upprepas.

GUJ är ingen del av den fria pressen i vanlig mening. Den drivs av skattemedel och dess journalister är statstjänstemän. Man uppger sig ha ambitionen att kritiskt granska GU, men eftersom man är i uppenbar beroendeställning till sina chefer, som också är chefer för den verksamhet man anser sig granska, väljer man att rikta sina kampanjer mot personer på låg nivå i hierarkin. I sina attacker mot vår enhet har man tre gånger tvingats be om ursäkt i efterhand, vilket torde vara rekord i svensk presshistoria, men detta tycks snarast ha sporrat till fortsatt förföljelse. En egenartad inriktning för

en personaltidning, kan tyckas. Jag finner dock viss tröst i att GUJ:s två tidigare ansvariga utgivare i privata samtal med mig och/eller andra har tagit avstånd från chefredaktörens agerande.

DOMEN MOT Christopher Gillberg visar att sekretessskyddet för individer som deltar i klinisk forskning är alltför svagt i vårt land, vilket intresseorganisationerna berättigt har upprörts över. Ett insamlingskonto, plusgiro 158 98 46-3, har därför initierats för att finansiera dagsböten. För Michael Koch kanske det kan vara intressant att veta att ett eventuellt överskott går till ideell verksamhet till förmån för personer med funktionshinder.

Kerstin Lamberg

CONTROLLER

AVD. FÖR BARN- OCH UNGDOMSPSYKIATRI

Replik:

Det är som bekant svårt att skilja på sak- och känslargument. Därför är det inte särskilt förvånande att Kerstin Lamberg, Christopher Gillbergs controller, medvetet undviker att bemöta Michael Kochs inlägg utan istället anklagar GU Journalen för att bedriva en smutskastningskampanj mot Gillberg och hans kollegor. Dessa anklagelser är inte nya, utan har upprepats flera gånger, i bland annat anmälningar till rektor och till Allmänhetens Pressombudsman. PO har avskrivit ärendet med motiveringen att det inte finns tillräckliga skäl att klandra GU Journalen för publiceringar i två nummer.

Nu har man överklagat PO:s beslut till Pressens Opinionsnämnd. I samma anda har Gillberggruppen anmält både Marie-Louise Samuelssons artiklar i Expressen (som friats) och Uppdrag granskningens reportage om Gillbergs forskning.

För den som följt GU Journalens bevakning av Gillbergaffären (bland annat i en längre analys i GU Journalen nr 3 2005) borde det stå helt klart att det finns många obesvarade frågor som förtjänar en kritisk analys och offentligt ljus. Kerstin Lamberg påstår att GU Journalen inte är en del av den fria pressen och att dess journalister är statstjänstemän som i sin beroendeställning till sina chefer

riktar sina kampanjer mot personer på låg nivå. Om denna konspirationsteori vore sann, då skulle GU Journalens förtroende hos de anställda vara väldigt lågt. Vi vet att det inte förhåller sig så. Enligt flera läsundersökningar får GU Journalen gott betyg, men det betyder inte att vi slår oss till ro med den vetskapen. Förtroendet kan snabbt förloras om vi inte framstår som trovärdiga. Låt mig göra det klart. Vi är anställda som journalister på Göteborgs universitet med uppdrag att kritiskt bevaka hela universitetet och det arbetet sker utifrån journalistiska principer.

Sanningen är att vårt sätt att problema-

tisera och att ställa kritiska frågor kring Gillbergs utlämningsvägran inte har uppskattats av Gillberg och hans kollegor. Istället för att bemöta våra artiklar på insändarsidan har man försökt att utöva påtryckningar på tidigare ansvariga utgivare och universitetets ledning för att sätta stopp för vår journalistiska bevakning. Hittills har denna strategi inte lyckats.

Och nu har rättvisan sin gång.

Allan Eriksson

CHEFRÉDAKTÖR OCH ANSVARIG UTGIVARE

Arvid Carlsson, Erik Holgersson och Gunnar Svedberg när tavlan avtäckts.

Porträtt av Arvid Carlsson

ETT PORTRÄTT PÅ Arvid Carlsson, GU:s Nobelpristagare, hänger nu i huvudbyggnaden i Vasaparken.

Det är målat av Erik Holgersson, tecknare, målare och grafiker.

– Jag kom igång med porträttet år 2002, berättar Erik Holgersson. Det tog mig två år att bli klar, bland annat beroende på att Arvid Carlsson är så aktiv och reser så mycket att det varit svårt att hitta tider för sittningar. För mig är det viktigt att porträttet är likt men också att det speglar personligheten. För att fånga denna har jag gått på flera av Arvid Carlssons föreläsningar och hört honom berätta om den forskning han älskar.

Erik Holgersson har också haft hjälp av familjens fotoalbum samt möten med olika familjemedlemmar för att få en rikare bild av sin modell. Konstnärskollegan Åsa Dahlbeck har fungerat som konstnärlig rådgivare och har bland annat varit med under fotograferingen samt vid valet av bilder.

– Arvid Carlsson är en person som måste målas ljus, förklarar Erik Holgersson. Han sprider ett sken omkring sig och är en mycket fascinerande människa. Jag har målat i en återhållsam stil och har varit försiktig med färgerna. Jag hoppas att jag kunnat återge hans utstrålning och fångat lite av själen och personligheten hos honom.

Dåliga medborgare använder plastpåsar

BLADINIS STAFETTPINNE handlar om sopor. Han ställer frågan (om jag hårdrar) ifall ineffektiva styrmedel kan ursäktas med att de bidrar till vår uppfostran. Själv hade han fått frågan om inte koldioxidsskatter var "orättvisa". Då kom jag att tänka på att det finns en hel del människor som tycker att sophämningsavgifter är djupt orättvisa.

Stafettpinnen

I **OKTOBER 2003** blev jag inbjuden till the Pat Kenney Show i Dublin, tydligen en mycket populär talkshow på Irland. När jag kom till radiohuset var det under ombyggnad och så där charmigt kaotiskt överallt. Jag träffade några som verkade vara ovanligt unga byggare – kanske hantlangare eller pryon. Det fanns inga soffor utom några som var upp och ner och en som var övertäckt med damm. Så vi samlades på golvet runt en coca-colamaskin. Jag skulle få prata om växthuseffekten, men plötsligt kom en minister och man gjorde givetvis om sändningslistan. Det får man förstå och jag fick stå backstage och se när ministern slingrade sig ur senaste skandalen. Sen skulle det bli min tur. Men då kom den vänliga produktionsassistenten igen och sade att nu hade det varit så mycket seriöst så man ville lätta upp med lite musik och dessutom kunde inte de berömda musikerna gärna vänta. Det visade sig att "hantlangarna" på golvet var coola musiker, Paddy Casey och hans band, och jag fick så småningom en signerad cd...

SENT OMSIDER blev det min tur och jag hade knappt börjat tala om internalisering av externa miljöeffekter och den stora betydelsen av höga bensinpriser förrän Pat Kenney spände ögonen i mig och fyrade av en giftig skjutjärnspil: Won't that be "Double Taxation"? Turligt nog var jag förberedd: Dubbelbeskattning har en närmast mytisk nimbus på Irland efter det att en legendarisk parlamentsledamot gått i bräsch för någon, sedan länge glömd, kamp mot överheten. Nu är problemet att, i tid och otid, kritiserar alla vettiga förslag för att vara "Double Taxation" särskilt från vänsterhåll och hux flux sänker man därmed förslaget. Den irländska vänstern anser att avgifter på sopor och vatten är dubbelbeskattning. Arbetarna betalar redan löneskatt och skall därför inte pungslås på mer pengar resonerar man. Flera parlamentsledamöter hade just vid denna tidpunkt gått ut i

demonstrationer mot polisen, för civilt motstånd mot sophämningsavgifter. Det var inget tacksamt läge att argumentera för högre bensinskatter. Jag försökte med argumentet att det inte är "dubbelbetalning" om man först betalar inträdet till en nöjespark och sedan betalar per attraktion som man åker. Att det blir effektivare än om inträdet skulle vara högre för alla – även för dem som bara åker litet grann. På samma vis är det väl med frågan som Bladini fick: om det är orättvist med koldioxidsavgifter? Nja – det är väl rättvist att den som kör långt betalar mer bensinskatt än den som kör en kort sträcka eller inte alls. Sen är det klart att för de extremt fattiga kan varje skatt te sig orättvis – men då bör man ju snarare säga att det är fattigdomen som är "orättvis". Vill man göra något åt fat-

tigdomen är det ju betydligt bättre att höja minimilöner eller höja grundavdrag än att ta bort möjligheten att bedriva miljöpolitik.

THE PAT KENNY SHOW är tydligen väldigt populär och när jag tog en taxi tillbaka till min konferens så hade taxi chauffören lyssnat och frågade mig om det var jag som hade talat om högre bensinskatter och jag tänkte att nu dumpar han mig nog i något träsk – men han hade räknat ut att om bensinen blir dyrare kanske folk säljer bilen – och åker lite mer taxi... så han var nöjd – fastän det var fortfarande fel med sophämningsavgifter för det var ju double taxation...

Mycket beror alltså på hur åtgärderna och styrmedlen paketeras: Irland hade just genomfört en radikal politik

mot plastpåsar. Miljöministern gick ut i TV och sade att det var en skandal hur det vackra Irland skräpades ner – och inte bra för turismen. Så han hade föreslagit en straffskatt på 1 krona per plastpåse och dessutom sagt att man skulle känna sig som en dålig irländare om man använde plastpåse: åter till hederliga korgar och tygkassar alltså. På ett år sjönk försäljningen av plastkassar från 1 miljard till bara 70 miljoner – med 93 procent! Och mina kollegor estimerade priselasticiteten men blev litet långa i ansiktet när jag berättade att hos oss kostar påsarna också en krona men inte minskar det förbrukningen så mycket. Skillnaden är väl att ingen minister har tittat oss stint i ögonen och sagt att vi är dåliga medborgare om vi använder plastpåse. Tvärtom anses man nog ganska konstig om man inte slår in sina sopor i plastpåse. Här kan de särskilda kompostpåsar i papper som vi just fått till vårt soprum verkligen fylla en pedagogisk uppgift.

I EN ÖVERDRIVEN NIT säger ibland politiker att soporna är en så värdefull resurs. Det tycker jag är opedagogiskt. Sopor kallas de saker som just saknar värde. Det centrala är att undvika skador på naturen. Många moderna produkter innehåller gifter. Den viktigaste orsaken till att sopsortera är inte, i första hand, att vi får fram något så värdefullt (då hade redan marknaden gjort det). Istället är syftet att undvika skador på ekosystemen. Här finns mängder av förbisedda risker från farliga kemikalier i konsumentprodukter som till exempel flamskyddsmedel och mediciner och ämnen som liknar hormoner eller kan vara cancerframkallande. Istället för att fokusera på papper och glas borde vi tänka mer på tonerkassetter, lysrör, batterier och mängder med andra till synes oskyldiga föremål, som nallar med batterier i.

Däremot vet jag inte om det är "pedagogiskt" att samla in mjölkkartonger och frakta dessa runt riket för diskning i en enda anläggning någonstans i Stockholmstrakten. Transporterna är nog mer miljöstörande än vad lite slängd kartong är. Det mest pedagogiska kan alltså variera; det är inte alltid bäst att återvinna – är man i en liten ort leder lätt transporter och central hantering till mer miljöstörning än att deponera soporna! Nu hamnar vi i en "rumslig" fråga så då passar jag på att skicka stafettpinnen vidare till en geograf: Lotta Frändberg.

Thomas Sterner är professor i miljöekonomi vid institutionen för nationalekonomi och statistik.

Göteborgs universitet – inte till salu

NYLIGEN LÄSTE JAG ett tidningsinlägg där någon upprördes av att ett universitet jämfördes med ett företag. Det fick mig att komma ihåg min tid som dekan vid Humanistiska fakulteten för ett par decennier sedan. Vid ett tillfälle liknade jag universitetet och dess institutioner just med företag. Till råga på allt gjorde jag det i skrift. Det gick en rysning genom fakulteten.

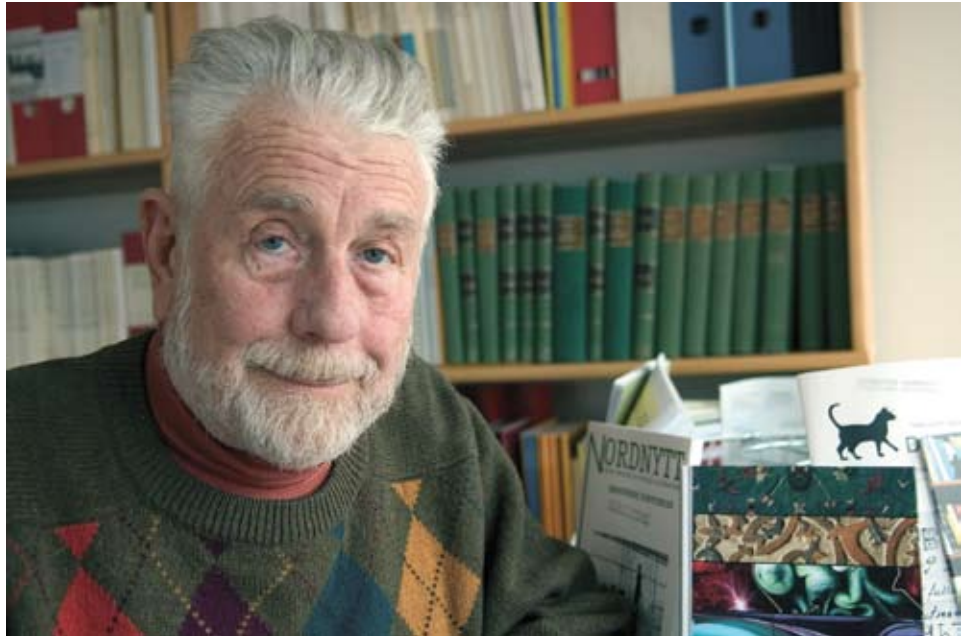
Slår man upp "företag" i NE finner man att det är "en organisation som samordnar arbetskraft, realkapital, teknik, information och kunskap för att producera varor och tjänster." Jag tycker fortfarande att universitetet är ett företag strukturellt likadant som andra med chefer, souschefer, tjänstemän och arbetare. Nog producerar väl universitetet tankar och kunskaper – som ofta resulterar i publikationer. Den bok som den nyblivne doktorn eller vem det är försöker kränga är väl också en vara? Om det nu är ordet "vara" man ryser av.

JAG VET INTE OM humanister är särskilt känsliga för ord som företag och varor. Jag är i varje fall inte övertygad om att inte andra företrädare för den akademiska utbildningen känner att den representerar en kunskap som är annorlunda och förnämre än all annan. Att all kunskap är skiljaktig är väl en självklarhet men viktigare är att all kunskap ändå är kunskap och måste förvärvas med möda. Ett banalt vi-de tänkande är inte särskilt kreativt. Jag kan här inte låta bli att dra en parallell till ett fenomen från min verksamhet som kulturchef i Landskrona. Konsthantverk fick inte jämföras med konst – enligt konstnärerna. Detta oavsett att konsthantverket ofta var av mycket god kvalitet.

UTGÅNGSPUNKTEN för mina funderingar är klar. Jag tycker inte att den akademiska kunskapen är principellt annorlunda än annan. Säkert ofta segare att tillägna sig men inte i sig märkligare – alla nobelpris till trots. Detta innebär inte att jag menar att det skulle saknas innovativa skillnader inom kårerna av humanister, medicinare eller rörläggare.

Des bättre finns de och för utvecklingen framåt. Vad jag vill komma fram till är att universitetet som andra företag har en plats i samhället och därmed också skyldighet att förmedla sina varor, det vill säga sin kunskap. Detta borde vara en självklarhet eftersom det är samhället som bekostar kunskapsproduktionen. Universitetet är inte en fristående enklav utan en samhällsrelaterad arbetsenhet.

Om universitetet nu är en del av samhället har det naturligtvis också en skyldighet att informera om vad det håller på med. Här kommer den så kallade tredje uppgiften in. Den har legat mig varmt om hjärtat sedan början av 1950-talet när det inte var så korrekt att ägna sig

åt den i akademiska sammanhang. Idag är den i alla fall inskriven i statuter. Jag har emellertid en misstanke om att den främst syftar på samarbetet mellan universitet och näringsliv som väl sedan länge har fungerat ganska bra av ekonomiska skäl. Man skulle emellertid också kunna tänka sig att det handlade om en allmän akademisk kunskapsförmedling till den skattebetalande allmänheten som oavsett klass, kön och etnicitet bekostar universitetet. I det fallet är det långt kvar att gå.

TILL UNIVERSITETENS FÖRSVAR vill jag understryka att det är svårt att verkligen ägna sig åt den där informerande tredje uppgiften. Som prefekt för etnologiska institutionen ägnade jag mig med liv och lust åt uppgiften. En etnologisk förening öppen för alla bildades och en populärvetenskaplig bokutgivning kom i gång. Bådadera lever kvar men mina ambitioner skilde sig mycket från resultaten. På institutionsnivå fanns, och finns, det helt enkelt inte ekonomiska resurser att hålla en sådan verksamhet igång. Man får lita till idealitet och självuppföring men det är inte någon stabil grund. Tänk om statsmakten avsatte särskilda resurser för den tredje uppgiften, tänk om universitetet stöttade den med riktade medel. Ja, tänk om.

Det tycks nämligen vara ont om pengar till vad jag tycker är viktiga delar av den tredje uppgiften. I förra numret av GU Journalen skrev Birgitta Nesterud om nedrustningen av samarbetet mellan universitet och folkhögskola, den samverkan som antligen började ta

form vid mitten av 1990-talet. Det steg som då togs mot det öppna universitetet som man en gång i tidernas begynnelse eftersträfvade i Göteborg. Ur mitt perspektiv ter sig nedrustningen av Grundtviginstitutet som både märklig och ynkelig. Och vart tog de så kallade ambassadörerna vägen, de som skulle verka för en förmedling mellan det centrala universitetet och förorterna? Kanske var de inte den bästa lösningen men vilka insatser planeras istället? Vad får de kosta?

DET TYCKS MIG alltså som att universitetet är på väg att sluta sig mot "vanliga" människor. Men det slår mig att universitetet också tycks exkludera "ovanliga" människor. Det fanns en gång en välfungerande och hyggligt utrustad Universitetshörna på Vasagatan. Dit kunde man gå med gästande kolleger för att köpa minnen från Göteborgs universitet. Ruinerna av Universitetshörnan finns idag i en lagerlokal på Medicinarberget. Alla som strosar runt på Medicinarberget uppmanas att försöka hitta det som skämtsamt döpts till GU-shoppen. Men ta för allt i världen inte någon utomstående till lagerhyllorna.

På något vis tycker jag att ambassadörer, Grundtviginstitutet och Universitetshörnan hör ihop.

Sven B Ek

PROFESSOR EMERITUS I ETNOLOGI

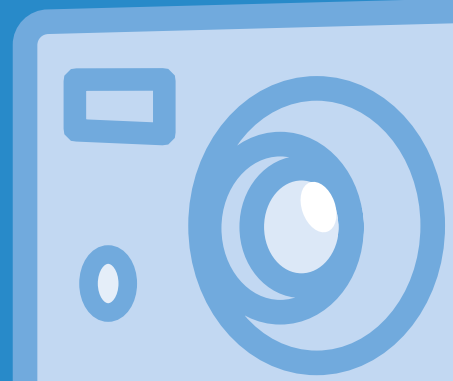
BILDDATABASEN

Nu mer än 6 900 bilder att ladda ner!

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

bildbank.gu.se

Läsvärd språkbok som undviker förenklingar

UNDER TIDEN som jag studerade på grundkurserna vid dåvarande institutionen för nordiska språk på Göteborgs universitet inträffade en viktig händelse: Erik Wellanders språkriktighetsbok *Riktig svenska* kom ut i en ny upplaga. Den utgavs första gången 1939, och sista upplagan kom 1973. För den språkkritiserade allmänheten var den under flera decennier ett slags bibel när det gällde "korrekt språkbruk", och även vi studenter fick i uppgift att läsa och begrunda den, trots att det hade blivit omodernt att syssla med normer inom språkvetenskapen. Man skulle vara beskrivande, inte värderande, i sin syn på språket. Så är det fortfarande inom språkvetenskapen, men intresset för språknormer hos allmänheten är fortfarande levande, och ett behov av rättesnören finns. Under de senaste åren har därför mängden språkriktighetsböcker ökat igen, bland annat utgav Svenska Akademien 2003 en grammatik med normerande inslag, *Svenska Akademiens språklära*. Och nu har Svenska språknämnden givit ut en bok som kort och rättfram kallas *Språkriktighetsboken*. Den är både lik och olik Wellanders klassiker, och jag tänkte kort presentera den här.

Likheten med *Riktig svenska* ligger i att det är de områden där språkbrukarna är osäkra som tas upp; det är inte en hel grammatik. Olikheten ligger i att de olika problemen diskuteras både beskrivande, diskuterande och ur normativ synvinkel med rekommendationer. Det betyder att man i boken kan neutralt värdera två olika uttrycksätt som precis lika väl-fungerande, men ändå rekommendera det ena av dem eftersom det andra ger upphov till kommunikationsstörningar genom att det är ovant för många.

Ett exempel på detta är vad som kallas "förledsanknytning".

Problembeskrivningen inleds på följande sätt: "När vi talar om en *trevlig korvgubbe* beskriver vi en gubbe som är trevlig, men när vi talar om en *varm korvgubbe* menar vi inte att gubben är varm – givetvis är det korven som är varm." (s. 59; exemplet används också av Wellander). I det senare exemplet är adjektivet *varm* alltså en bestämning till sammansättningens förled *korv-*. Frågan som ställs i *Språkriktighetsboken* är om man ska undvika sådana uttrycksätt genom att de kan väcka missförstånd eller väcka löje (och därigenom störa kommunika-

tionen). I den fakta- och diskussionsdel som följer diskuteras bland annat ett fenomen som kallas "fasta fraser". Dessa är vanliga i språket, men graden av fasthet varierar. *Varm korv* är en fast fras, det hörs bland annat på betoningen med tryck bara på det sista ordet, men är *spetsiga skor* det? I universitetsvärlden återfinns fasta fraser som *nordiska språk* och *organisk kemi*; dessa fraser är fasta för dem som känner till dem, men kanske okända för utomstående. Poängen med detta resonemang är att förledsanknytning är vanlig och acceptabel för fasta fraser, så *varm korvgubbe* kan egentligen inte missförstås, och inom universitetsvärlden missförstås inte heller uttryck som *nordiska språkprofessuren* eller *organisk kemitentan*. Lite svårare att begripa är till exempel *det spetsiga skomodet*; frasen kan tolkas som "modet med spetsiga skor" men också "skomodet som är spetsigt" i betydelsen "tufft" eller dylikt. Rekommendationerna går ut på att man kan välja att skriva ihop fasta fraser för tydlighetens skull, *nordiskaspråkprofessuren*, men att det inte alls är något fel på uttrycksättet med förledsanknytning när det används i samband med fasta fraser. Dock bör man undvika konstruktioner

som kan locka till (framför allt löjeväckande) flertydighet, som *rostfri plåtslagare*.

Språkriktighetsboken är mycket intressant och läsvärd. Den ger inga förenklade beskrivningar, däremot goda råd för det neutrala skriftspråksbruket i dagens svenska samhälle. Dess eget språkbruk är mot tagaranpassat och så fritt som möjligt från kommunikationsstörande experttermer. Den har alla möjligheter att bli en klassiker, en ny "Wellander".

Kerstin Norén

PROREKTOR

INSTITUTIONEN FÖR SVENSKA SPRÅKET

Skicka dina frågor direkt till:
kerstin.noren@adm.gu.se

Nytt nummer 19 december

NY NÄTTIDNING FRÅN VETENSKAPSRÅDET:

Tentakel

– om naturvetenskap och teknikvetenskap

Forskningspolitik, forskningspengar och forskningsresultat
Debatt, analys, nyheter och recensioner

www.tentakel.vr.se

Vetenskapsrådet

Gästkrönikan

Vad vi inte får veta – ingen som vet, ingen som vet ...

FOTO: RONNY KARLSSON

Det finns en myt om massmedia och det finns en verklighet.

Myten är att massmedia speglar, bearbetar och rapporterar allt det som är värt att vidarebefordra. Rapporteringen sker kontinuerligt och är heltäckande.

Verkligheten är en annan. Massmedia rapporterar av uppenbara skäl bara det som kommit till journalisternas kännedom. Det som inte idag och kanske aldrig kommer till redaktionernas kännedom – är det oviktigt och inte värt att rapportera? Någon som vet? Ingen.

Hur stor del av den i någon mening relevanta strömmen av nyheter når lyssnare, tittare och läsare? 75 procent, 50 procent eller mindre än hälften? Ingen som vet.

SPELAR DET NÅGON ROLL? Ja, det är självklart att det är ett problem om mindre än hälften av allt det som händer och sker inte kommer till medborgarnas kännedom. Jag skriver om – för ingen vet hur stort mörkertalet är. Vi vet inte heller om det växer eller minskar. Det enda vi säkert vet är att det finns.

Låt oss i varje fall ta kål på myten att massmedias rapportering är heltäckande och acceptera verkligheten som den är – utanför redaktionernas räckvidd finns ett mörkertal av oupptäckta nyheter. Visst är det en irriterande och uppfordrande insikt för varje sann journalist. Insikten är alls inte ny. Den är i själva verket lika gammal som jakten på originalnyheter.

Om jakten gäller högvilt kallar vi det för avslöjanden eller scoop.

Vår ambition och vårt uppdrag gentemot läsare och lyssnare är att se till att antalet oupptäckta nyheter minskar och blir så litet som möjligt. Ska vi lyckas med det måste vi ha både kunniga och envisa journalister och researchers. Men det räcker inte. Vi måste också ha tidningsledning som är engagerade och villiga att förse oss med ammunition. Och ska vi ha råd med ammunitionen måste vi göra tidningar som är så nyttiga och lockande att skaran av läsare blir tillräckligt stor för att locka annonsörer. Lars Furhoffs upplagespiral spökar inte. Den lever, men borde möjligen döpas om till läsarspiral.

JAG TROR INTE att vi kan förvandla myten att media speglar och rapporterar allt som är värt att vidarebefordra till något som börjar närma sig en verklighet. Men vi kan komma en bit på väg. Min förhoppning är att undervisningen på JMG leder dithän och att nästa generation journalister ska komma längre än vad vi hann med.

Bekymmersamt är emellertid att nyhetsjournalistiken tenderar att få ge vika för drev- och förnedringsjournalistik. När en känd person, politiker, företagsledare eller skådespelare, gjort bort sig förvandlas den heliga mångfalden i media till en enfaldig doa-doa-kör. Visst ska offentliga personer granskas kritiskt. Den granskningen är legitim och

nödvändig. Men när granskningen ersätts med personangrepp och förnedring är vi journalister ute på en farlig väg. Vägen leder i värsta fall till att vi blir en del av nöjesindustrin och att våra läsare uppfattar att vår primära uppgift är att skänka avkoppling och underhållning.

VÅR PRIMÄRA UPPGIFT är och förblir att slå vakt om och försvara den öppenhet och frihet som utgör grunden för demokrati. Men jag tror inte att vi kan klara den uppgiften om vi som journalister har attityden att politiker och offentliga personer i princip bör behandlas med största misstänksamhet. Att goda politikerförakt är destruktiv journalistik.

Det är min förhoppning att nyhetsjournalistiken vitaliseras och att tidningarna bemödar sig om att vara till nytta för läsarna. Från nytta till omistlighet är visserligen steget långt men det är i varje fall en rörelse i rätt riktning. Kommer våra barnbarn att behöva tidningen? Eller hamnar tidningen på museum?

Låt oss inte bli offer för omständigheterna. Låt oss inse att det är vi som har tidningens framtid i våra händer. En tidning som är omistlig har evigt liv. En tidning som saknar egna nyheter lever farligt.

Hasse Olsson

GÄSTPROFESSOR PÅ JMG
TIDIGARE CHEFREDAKTÖR PÅ DAGENS INDUSTRI